

PAPER DETAILS

TITLE: ISLAM HUKUKUNA GÖRE KREDİ KARTI

AUTHORS: Ahmet Yılmaz

PAGES: 59-106

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/257477>

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE KREDİ KARTI

Ahmet YILMAZ*

Günümüzde kullanılması hayli yaygınlaşan kredi kartı, bir çok çağdaş İslam hukukçusunun dikkatini çekmiş, İslam hukukuna göre hükmünün ne olduğu hakkında yazılar yazılmış, konferans ve sempozyumlarda tartışılmıştır. Bu cümleden olarak, İslam Konferansına tabi İslam Hukuku Konseyinin, Bahreyn’de düzenlediği özel bir sempozyumda, İslam hukukuna göre kredi kartının hükmü tartışılmış, 7-12/11/1402 hicri tarihinde düzenlenen yedinci dönem ve 1-7/1/1414 tarihinde düzenlenen sekizinci dönem çalışmalarında konsey, kredi kartını tekrar gündemine alarak enine boyuna tartışmış ise de, kesin bir sonuca varılamamış, konunun, daha detaylı olarak araştırılmak üzere daha sonraki konsey toplantılarına bırakılmıştır.¹

Gün geçtikçe kullanımı yaygınlaşan ve ticaretin her sahasında kullanılmaya başlayan kredi kartının, İslam hukuku açısından hükmünün ne olduğu hususu, bizim de merakımızı celp etti ve konuyu araştırmaya sevk etti. Ancak, araştırmamız bir makale çerçevesiyle sınırlı olacağı için, fazla ayrıntıya girmeden konuyu özetlemeye çalışacağız. Önce kredi kartının tanımını yapalım:

* Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğr Gör. ahmetyilmaz@harran.edu.tr

1 Nevvaf Abdullah Ahmed Batubare, “et-Tekyifü’s-Şer’i li Bitakati’l-l’timan”, Mecelletü’l-Buhusi’l-Fıkhi el-Muasıra, sayı 37, Şubat, Mart, Nisan 1998, s. 136.

I. Kredi Kartı, Tanımı, Çeşitleri ve Kredi Maksatlı Olmayan Kartlar

A. Tanımı

Kredi kartının iki türlü tanımı yapılabilir:

1. Şekil itibariyle tanımı: Kredi kartı şekil itibariyle, klorid fainil maddesinden (PVC) metoduyla sıkıştırılmış plastik bir karttır. Uzunluğu, yaklaşık olarak, 8.572 cm, eni, 5.403 cm ve kalınlığı, genelde, 0.76 –0.8mm ebadındadır. Yüzünde açık bir şekilde, numarası, hamilinin ismi ve geçerlilik süresi yazılı olduğu gibi, kartı çıkaran banka veya şirketin adı ve sembolü yazılıdır. Kartın arkasında ise, elektro mıknatıslı siyah bir şerit, onun altında, hamilinin imzası için yapıştırılmış bir kağıt şerit bulunmaktadır. İmza şeridinin altında da, çıkaran bankanın adresi ve telefon numarası yazılıdır. Yeni çıkan bazı kredi kartların üzerine, hamilinin resmi ve imzası lazerle tabedilmiş bulunmaktadır.²

2. Terim itibariyle tanımı: Kredi kartı, terim itibariyle bir kaç şekilde tarif edilmiştir. İngilizce Oxford adlı sözlükte, iki kelimedenden (Credit Card) oluşmuş olan kredi kartı şöyle tarif edilmiştir: “Herhangi bir banka veya şirket tarafından çıkarılan ve hamiline, satın almak istediği ihtiyaçlarını borca almasını sağlayan bir belgedir.”³

“Card” kelimesi, belge anlamında kullanılır. “Credit” kelimesi ise, kişinin şerefi, itibarı, toplum içindeki güvenirliliği ve ticari hayatta başarılı olması anlamlarına gelir.⁴ İktisadi bir terim olarak, “Bir gerçek veya tüzel kişinin, ihtiyacı olan mal veya hizmetleri, ilerde ödemek vadiyle, veresiye olarak alabilmesi veya bu şekilde ticari akitler akdedebilmesi” manasında kullanılır.⁵

Diğer bir tarife göre ise, kredi kartı, “Banka ve benzeri kuruluşların müşterileri için çıkardıkları ve hamili tarafından belirli satış merkezlerine ibraz edilerek mal ve hizmetleri veresiye olarak satın

2 Hasen Said, kredi kartının üretimi ve temin edilmesi, (çek ve döviz hakkında verdiği Arapça bir konferans) Kahire, 1993, . s. .3,

3 The Concise Oxford Diktionary, Eighth Edition s. 272, U.S.A., 1990.

4 A.g.e., a.y..

5 Nebih Ğattaş, Luğatü Istılahati'l-İktisadiyye, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1980, s. 146.

alabilmesini sağlayan bir belgedir.” Satış merkezi, kredi kartı ile sattığı mal ve hizmetlerin, kart hamili tarafından imzalanan faturasını, aylık olarak banka nezdindeki kart hamilinin hesabından ödenmek üzere, kartı çıkaran bankaya gönderir.⁶

İslam Hukuku Konseyi ise, kredi kartını şöyle tanımlamıştır:” Kartı çıkaran banka ile kart hamili arasında yapılan anlaşma gereği, parayı peşin ödemeden, bankanın ödemeyi taahhüt etmesi üzerine, hamiline mal ve hizmetlerin alınmasını temin eden bir belgedir. Bu belge ile ayrıca, bankalardan nakit de çekilebilir.”⁷

Yukarıdaki tariflerden anlaşılıyor ki, kredi kartı, banka vb. kuruluşlardan müşterileri için çıkarılan ve hamiline, bankalardan kredi çekme, alış veriş merkezlerinden, bedelini daha sonra ödemek üzere, mal ve hizmetleri satın alma imkanını sağlayan belgedir.⁸ Bankalar, kredi kartın dan başka kartlar da çıkarırlar.

B. Kredi Kartı Çeşitleri

Bankalar bir çok hizmetler için çeşitli kartlar çıkarırlar. Bu kartlar. Hamiline, nakit çekme, mal ve hizmet satın alma veya mali değeri bulunan herhangi bir şeyi elde etme imkanını sağladığı için bunlara genel bir ifade ile “mali muameleler kartları” da denir.⁹

Bankaların çıkardıkları mali muamelelerle ilgili kartlar, kredi kartları ve diğerleri olmak üzere başlıca iki kısma ayrılır

1. Kredi kartları: Kredi kartı tarifinden de anlaşıldığı gibi, hamiline, kredi çekme veya mal ve hizmetlerin, peşin para ödemeden veresiye satın alma imkanını sağlayan kartlardır.

6 Ahmed Zeki Bedevi, Lügatü Istılahatı't-Ticariyye, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 1984, s. 62.

7 Mecelletu Mecma'i'l-Buhusi'l-Fıkhî'l-İslami, Bitakatü'l-İ'timan fi'l-Fıkhî'l-İslami, sayı 7 (1412/1992), c.1, s. 717.

8 Muhammed Zeki Şafii, Mukaddim fi'n-Nukudi ve'l-Bunuk, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Kahire, 1981, s. 36.

9 Nevvaf Abdullah Ahmed, “et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan”, Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhî el-Muasıra, sayı 37, yıl 1998, s. 141

2. Diğer kartlar: Hamiline, kredi dışında kolaylıklar sağlayan kartlardır.¹⁰

Kredi Kartı:

Kredi kartı başlıca iki kısma ayrılır. Bu ayırımın ölçüsü ise, kartın kullanılmasına terettüp eden borç miktarlarının ödeme zamanlarıyla ilgilidir. Şayet, kredi kartına terettüp eden borç faturasının tamamı, genelde otuz günü geçmeden ödeniyorsa, buna “yenilenmeyen kredi kartı” denir. Eğer, karta terettüp eden borç faturasının tamamının otuz gün içinde ödenmesi ile, bir kısmının o süre içinde ödenmesi, geri kalanın bir süre sonraya tecil edilmesi arasında bir muhayyerlik tanınıyorsa buna da “yenilenen kredi kartı” denir.¹¹

a. Yenilenmeyen kredi kartı:

Yenilenmeyen kredi kartı, veresiye veya hesabından ödenmek üzere, hamiline satın alma imkanını sağlayan kart demektir. Bu nedenle, bu çeşit kredi kartına, aylık ödeme kartı veya geciktirilmiş ödeme kartı denmektedir.¹²

Yenilenmeyen kredi kartının özellikleri:

1. Kartı elde etmek için müşterinin, kartı çıkaran banka nezdinde cari hesap suretinde bir alacak hesabı açması veya nakdi bir teminat yatırması şart değildir. Bu nedenle kişi, kartı kullandığında, satın aldığı mal veya hizmetin bedeli kadar bir krediye otomatikman sahip olur. Yani, kartı çıkaran banka, kart hamiline, satın alma ile hesabı ödeme süreci içinde, kısa vadeli bir kredi imkanı sağlamış olur.¹³

2. Her müşteri (hamil) için en fazla alabilecek azami kredi sınırı, anlaşma ile tespit edilir.¹⁴

10 Nevvaf, “et-Tekyifü’s-Şer’i li Bitakati’l-İ’timan”, Mecelletü’l-Buhusi’l-Fıkhi el-Muasıra, s. 142

11 Nevvaf, “et-Tekyifü’s-Şer’i li Bitakati’l-İ’timan”, Mecelletü’l-Buhusi’l-Fıkhi el-Muasıra, s. 143

12 Nebih Ğattas, Lüġatü Istılahatı’l- İktisadiyye, s. 100

13 Nevvaf, “et-Tekyifü’s-Şer’i li Bitakati’l-İ’timan”, Mecelletü’l-Buhusi’l-Fıkhi el-Muasıra, s. 143

14 A.g.e. a.y..

3. Kartın hamiline, banka ile yaptığı anlaşmaya uygun olarak belirlenen zaman dilimlerinde, satın almış olduğu mal ve hizmet bedellerinin veya çektiği nakitlerin ödenmesi için, kartın hesabına terettüp eden meblağ, banka tarafından bildirilir. Bu düzen sayesinde kart hamili, borcunu biraz geç ödemekle bir fayda elde etmiş olur. Çünkü banka, hamil tarafından imzalanmış bütün faturaları biriktirip periyodik olarak ayda bir, belli tarihlerde hamilden talep eder veya onun hesabına kaydeder ki, bazen satın alma ile fiilen ödenmesi arasında 55- 60 gün kadar bir zaman geçer.¹⁵

4. Kartın hamili, banka ile anlaşmasında belirlenen süre içinde ödeme yapmadığı takdirde, akitle belirlenen gecikme tazminatı da ona yüklenir, onu da ödemezse, banka, onun kart üyeliğini iptal eder ve zimmetine taalluk eden borcunu mahkeme kanalıyla tahsil eder.¹⁶

5. Kart hamili, ilk üyelik (katılma) ücretini verir ve senede bir defa da yenileme ücretini verir.¹⁷

6. Bu çeşit kredi kartı, ülke içinde kullanıldığı gibi, dış ülkelerde de kullanılabilir.¹⁸

b. Yenilenen kredi kartı

Bu çeşit kredi kartı, diğerine göre daha yaygındır. Özellikle kalkınmış ülkelerde daha çok kullanılmaktadır.

Yenilenen kredi kartı yenilenmeyen kredi kartının özelliklerini taşımaktadır. Ancak, ondan ayrı olarak yenilenen kredi kartının doğurduğu kredi (borç) yenilenmekte veya diğer aylara devredilebilmektedir. Yani, kart hamili, aylık faturaların teslimi zamanında, bedellerinin tamamını ödemek zorunda değildir, az bir kısmını ödemesi yeterlidir. Bu çeşit kartla müşteri, her türlü ihtiyaçlarını, (bedelini sonradan ödemek üzere) satın alabilir. Şayet, herhangi bir ayda borç miktarının bütününe ödeyemezse, tamamını veya kalan kısmını gelecek ayda ödemek üzere, ona mehil verilir.

15 A.g.e., s. 144

16 A.g.e., a.y.

17 A.g.e., s. 144

18 A.g.e., a.y..

Ancak verilen mehil için raice göre faiz uygulanır. Bu kartı taşıyanın, kartı veren banka nezdinde bir hesabı bulunması şart değildir.¹⁹

İki çeşit kredi kartı arasındaki farklar:

1. Faturaların ödenmesi bakımından: Yenilenmeyen kredi kartının hamili, aylık süre içinde fatura bedelinin tamamını ödemekle mükellef olduğu halde, yenilenen kredi kartı hamili, ister faturanın tamamını, isterse bir kısmını aylık süre içinde öder, isterse de tamamını veya bir kısmını gelecek ay faturalarına tehir eder.

2. Faiz terettübü bakımından: Yenilenmeyen kredi kartı hamili, belirlenen zamanda, borcunu ödemediği takdirde, borç miktarının oranına göre gecikme tazminatıyla yükümlü tutulur. Yenilenen kredi kartı hamili ise, belirtilen zamanda ödeme yapmadığı takdirde, iki çeşit faiz ödemek zorundadır: Birisi geciktirme faizi, diğeri de, ödenmeyen borcun normal faizi. Şayet faturanın bir kısmı zamanında ödenmiş ise, ödenmeyen kısım için bir tek faiz uygulanır.²⁰

3. Borçluluk bakımından: Yenilenmeyen kredi kartı hamilinin borçluluğu, kendisi için belirlenen limit miktarı ile sınırlıdır. Buna gecikme faizi de ilave edilir. Borcunu bütünüyle ödemediği takdirde, üyeliğine son verilir. Yenilenen kredi kartı hamili ise, borcun bir cüzünü ve terettüp eden faizini ödediği sürece, borçluluğu için azami bir sınır yoktur.²¹

4. Üyelik ücreti ve yenilenmesi bakımından: Yenilenmeyen kredi kartının üyelik ücreti, kartı çıkaran banka için önemli ve yüksek bir gelir kaynağıdır. Yenilenen kredi kartı ücreti ise, birçok banka tarafından alınmamaktadır. Onun yerine, kâr olarak, borca terettüp eden faiz ile faturayı gönderen tüccarlardan alınan pay ile iktifa edilir.²²

Her iki çeşit kredi kartı ya gümüş renginde (adi), veya altın renginde (lüks) olur. İster lüks, ister adi olsun, her iki kart arasında, kendileriyle alış veriş yapılması bakımından herhangi bir fark yoktur.

19 A.g.e., s. 145

20 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhî el-Muasıra, sayı 37, s. 145

21 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhî el-Muasıra, a.y.

22 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhî el-Muasıra, a.y.

Ancak, altın kartlar, hamiline, diğerine göre daha fazla kredi çekme imkanını sağlaması yanında, kazalara karşı sigorta, yurt dışında döviz çekme vb. gibi imkanları da hamiline vermektedir. Gelir seviyeleri yüksek olanlar, altın kart kullanmayı tercih ederler. Bu onlar için aynı zamanda sosyal bir imtiyazdır.²³

C. Kredi Maksatlı Olmayan Kartlar

Bu çeşit kartlar, hamillerine kredi imkanı sağlamazlar. Bu kartların da başlıca beş kısımda mütalaa edilmesi mümkündür.

1. Borç kartı: (Borcu, hamilinin hesabına kaydettiren kart) Bankalar bu kartı, uluslararası kart düzenleme teşkilatıyla işbirliği içinde çıkarırlar. Çıkarılması için, müşterinin kartı çıkaran banka nezdinde bir hesap açmış olması ve kredi kartları için kararlaştırılan azami limit kadar bir meblağı, açılan hesaba yatırması şart kılınmıştır. Hesaptaki ödenegin bu meblağın altına düşmemesi gerekmektedir. Ayrıca, hesap açtıran müşterinin, kartı kullanma neticesinde, ona terettüp edecek mali yükümlülüklerini (borçlarını) hesabından ödemek üzere, bankaya yetki vermesi gerekmektedir. Yani, kredi kartında olduğu gibi sonradan ödemek üzere, bankadan kredi çekmesi yerine, bu kartın hamili, satın aldığı mal ve hizmetlerin bedelini banka nezdindeki hesabından banka kanalıyla tüccara havale ettirir.²⁴

Genelde bu çeşit kartlar, kalkınmakta olan ülkeler ile müslüman ülkelerde kullanılır.²⁵

Borçlandırıcı kart da, kredi kartı gibi, hamiline, mal ve hizmetleri satın alma imkanını sağlar. Ancak, kredi kartı hamiline, bankadan kredi imkanını sağladığı halde, borç kartı, hamiline kredi imkanını sağlamaz, yapılan muamelelerin fatura bedelleri, doğrudan banka nezdindeki hesabından tüccarın hesabına aktarmayı sağlar. Şu kadar var ki, banka

23 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-i'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 146

24 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-i'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y..

25 Muhammed Ali el-Kari, Mecelletu'l-Buhusi'l-Fıkhiyye, sayı 74, c.1, s. 379, yıl 1992, (bir nolu haşiye)

ile anlaşma durumunda, hamilin hesabındaki ödenek miktarını geçen borç miktarları için kredi kartı olarak kullanılması da mümkündür.²⁶

2. Cari hesap kartı. Bankalar, bu kartı, nezdinde cari hesap açan müşterilerine bedava verirler. Bununla hamil, istediği zaman kendi hesabındaki ödenekte tasarruf etme imkanına sahip olur. Mesela, satın aldığı mal ve hizmetlerin bedellerini ödeme, hesaplar arasında ödenek havalesini yapma, ödenek miktarı ve döviz fiyatlarını öğrenme, seyahat çekleri satın alma, hesabından nakit çekme ve hesap özeti veya ayrıntısını isteme gibi tasarrufları yapabilir.²⁷

Cari hesap kartı ile borç kartı arasındaki farklara gelince, borç kartı bankalar tarafından uluslararası kart düzenleme teşkilatıyla işbirliği ile çıkarıldığı halde, cari hesap kartlarını bankalar kendileri çıkarırlar. Borç kartı için çıkarma ve yenileme ücreti söz konusu olduğu halde, cari hesap kartı, hesap devam ettiği sürece ücretsiz verilmektedir. Borç kartından bankanın kârı; çıkarma ve yenileme ücretleri, tüccarın faturalarından kesilen belli pay miktarları, döviz bozdurma durumlardaki fiyat farkları, hesaptaki ödenekten daha fazla yapılan harcamaların faizi ve hesabın açılması ile banka varidatının arması sebebiyle hasıl olan kârlar olduğu halde, cari hesap kartından banka kârı, müşterilerin çoğalmasıyla yatırılan mevduatın kârı, diğer banka müşterilerinin kendi hesaplarına aktarmak üzere yatırdıkları nakitlerin aktarma ücretleri, kart hamillerinin nakit para yerine kartı taşıyarak, paraların hesaplarında kalmasıyla yükselen banka mevduatının kârı gibi kârlardır.²⁸

3. Çek kefalet kartı: Bu çeşit kartlar plastikten yapılmış olup, bankalar tarafından kendi çeklerini taşıyan müşterileri için çıkarılır ki, belli sınırlar içerisinde bankaya ibraz edilen çekin bedelini ödemeyi banka taahhüt etmiş olur. Çek kefalet kartının üzerinde, çıkaran bankanın ismi, kart numarası, hamilinin ismi ve imzası ve son kullanma tarihi bulunmaktadır. Kart hamili, bir tüccara bir çek verdiği zaman, kart numarasını çekin arkasına yazar. Çeki bankaya ibraz eden tüccar, çek sahibinin isim ve imzası ile kart üzerindeki isim ve imzanın uygunluğunu sağlamak zorunda olduğu gibi, çekin arkasındaki numara

26 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 147.

27 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 148.

28 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y.

ile, kartın üzerindeki numaranın aynı olduğunu ve kartın geçerliliğini ispatlamak durumundadır.²⁹

Çek kefalet kartı ile kredi kartı arasındaki farklar:

a- Çek kefalet kartının tek başına bir değeri yoktur. Ancak çek ile beraber kullanıldığı zaman bir değer taşır ve iş görür. Çekten ayrı olarak kullanılmaz. Kredi kartı ise müstakil olarak kullanılır.³⁰

b- Çek kefalet kartının kullanılma alanı, belli bir tüccar grubu ile sınırlı değildir. Kefili olduğu çek hükmünde olup, her tüccar nezdinde kullanılabilir. Kredi kartının kullanılması ise belli tüccarlarla sınırlıdır.³¹

c- Çek kefalet kartı, kredi kartı gibi, çıkaran bankanın, kart hamili için taahhüt ettiği azami kredi miktarına eşit bir meblağı çekmesine muvafakat etmesi manasına gelmez. Çek kefalet kartını çıkaran banka, hamilin gönderdiği çekin ihtiva ettiği miktara kefil olduğunun belgesidir.³²

d- Avans (ücreti peşinen ödenmiş olan hizmet) kartı: Bazı hizmetler için tespit edilen ücret miktarları, kart alınırken peşin ödenir ve peyderpey kart bir alet gibi kullanılarak hizmet ifa edilir. Ödenen ücret kadar kart kullanıldıktan sonra, artık kart geçersiz hale gelir. Örneğin, telefon kartları, dahili nakil vasıtalarına binme kartları (paso vb.) veya biletleri gibi. Bu kartların ücreti peşin verildiği için, satın alınan hizmet biraz indirimli alınmış olur.³³

e- İskonto kartı: Bazı büyük ticaret merkezleri veya otel, lokanta vb. müesseseler, müşterilerine iskonto yapacaklarını ifade etmek için bu çeşit kartları çıkarırlar ve bu kartları taşıyan müşteriler, belirtilen süre içinde indirimli olarak müessesenin hizmetlerinden istifade ederler. Kart ücretini senelik olarak öderler. Fakat hizmetten istifade etmek için kartın kaç defa kullanıldığına bakılmaz, belirtilen süre içinde istediği kadar kullanır. Bu kartın çıkarılma gayesi, müesseseye

29 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y.

30 Ali Cemalüddin Avd, Kanuni Açıdan Bankaların İşlevleri, s. 543, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Kahire, 1981.

31 A.g.e., a.y.

32 A.g.e., a.y..

33 Ali Cemalüddin Avd, a.g.e. s. 544

daha fazla müşteri ve üye kazandırmak ve ürettikleri mal veya hizmetlerin tüketimini artırarak fazla sürümden fazla kâr kazanmaktır.³⁴

II. Kredi Kartı Akdinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Bir şey hakkında hüküm verebilmek, onun tanınmasına bağlıdır. Bu nedenle, kredi kartı akdinin İslam Hukuku açısından caiz olup olmadığı, akdin tarafları arasındaki ilişkilerin ve ileri sürülen şartların, akdin fesadına sebep olup olmadığı, kredi kartı akdinde riba (faiz), garer (belirsizlik) gibi akdi ifsat eden unsurların bulunup bulunmadığı, kredi kartı akdinin İslam Hukukundaki isimli akitler kategorisine girip girmediği; giriyorsa, bir tek akit veya bir kaç akitten mürekkep bir akit olduğu ve bu akdin İslam Hukuku genel kurallarına uygun olup olmadığının bilinmesi gerekir ki, bu akit hakkında bir hükme varılabilsin.³⁵

Sadece ticaret merkezlerinden alım satımda kullanılan kredi kartı, tarafları ve mesuliyetleri itibariyle, farklı üç akdi ihtiva etmektedir. Bu akitler şunlardır:

1. *Kartı çıkaran banka ile kart hamili arasında yapılan "kartı çıkarma akdi"*

2. *Kartı çıkaran banka ile tüccar arasındaki akit,*

3. *Kartın hamili ile tüccar arasındaki akit.*³⁶

Bu üç akdin İslam Hukuku açısından değerlendirilmesini ve hangi akit çeşitlerine girebileceklerini araştıralım.

1. Kartı çıkaran banka ile kart hamili arasındaki ilişkilerin fıkhi açıdan değerlendirilmesi:

a. Kefalet İlişkisi: (Kartı çıkaran banka kart hamilinin kefilidir) Hanefi mezhebine göre kefalet, bir şahıstan bir borç veya bir iş

34 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Ser'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 150.

35 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Ser'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 151.

36 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Ser'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 152.

istenmesi durumunda, bir veya birden fazla kişinin zimmetinin (sorumluluğunun) borçlu olan şahsın zimmetine ilave edilmesidir. Zimmeti ilave edilene “kefil”, zimmetine ilave olunana ise, “mekfulun anı” denir. Diğer İslam Hukuku mezheplerine göre ise, kefalet, bir şahıs veya bir borç mütalebesi hususunda iki zimmetin bir birine eklenmesidir.³⁷ Kefalet akdi caizdir. Çünkü, Kur’an-ı Kerim’de, “Kralın su kabını yitirdik, onu getirene bir deve yükü (bağış) var. Ben de buna kefilim dediler”³⁸ buyrulmuş; hadisi şerifte de Peygamber (s) “Kefile ödetilir” demiştir. (Yani, asıl borçlu, borcunu ödemediği takdirde, borcu, kefil olan öder.)³⁹

Banka ile kart hamili arasında gerçekleşen akde binaen banka, tüccara karşı, kart hamilinin kefil olup, ona terettüp eden borçlarını, kararlaştırılan zamanda ödemekle mükelleftir. Kart hamili, kartı tüccara ibraz edince, zimmetine taalluk edecek borcunu kendisi ödemeyeceğini, kendisine kartı vermekle kefil olan banka tarafından ödeneceğini, zımnen ifade etmiş olur. Fukahanın ittifakıyla sabit olan bir kural şudur:” Asıl borçlu, borcunu ödemediği zaman, ona kefil olanın ödemesi, kefalet akdinin gereğidir.”⁴⁰

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Bazı İslam hukukçuları bu değerlendirmeyi (kartı çıkaran banka ile kart hamili arasındaki ilişki kefalet akdi ve banka, kart hamilinin kefil olduğu hususu) desteklemiştir.⁴¹ Bunlardan birisi, Dr. Muhammed Abdulhalim Ömerdir.⁴²

Dr. Abdulhalim Ömer’e göre, kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasındaki kefalet ilişkisi şu şekillerde düşünülebilir:

37 Muhammed Ali Osman el-Faki, Fıkhu’l-Muamelat -Mukayeseli Hukuk, Daru’l-Merih, Riyad 1406, s. 436.

38 Yusuf Suresi, ayet 72

39 Ebu Davud, Sünen, III, 297.

40 Nevvaf, “et-Tekyifü’s-Şer’i li Bitakati’l-İ’timan”, Mecelletü’l-Buhusi’l-Fıkhi el-Muasıra, s. 152

41 Bkz. Mecelletu Mecma’i’l-Buhusi’l-Fıkhi’l-İslami, sayı 7, c. 1, s. 651-682, yıl 1412 H.

42 Muhammed Abdulhalim Ömer, el-İtarü’s-Şer’i ve’l-Muhasibi li-Bitakati’l-İ’timan, s. 165-168

1. Kredi kartının manası, tüccarın, mal ve hizmet alımından dolayı kart hamilinin zimmetine taalluk eden alacağının, ödenmesinin, kartı çıkaran banka tarafından taahhüt edilmesidir. Kanuni tarifi de budur. Buna göre, kartı çıkaran bankanın tüccarla ilişkisi, kefalet ilişkisidir.⁴³ Zaten kefaletin şer'i (hukuki) manası da budur. Çünkü kefaletin bir tarifinde şöyle denilmektedir: "Başkasının zimmetinde sabit bir hakkın ödenmesinin taahhüt edilmesidir."⁴⁴

2. Kredi kartının kefalet manası, henüz borç doğmadan, kart çıkarılma merhalesinde iken oluşmaktadır. Borç doğmadan kefaletin oluşması ise, İslam alimlerinin cumhuruna göre caizdir. Bu husus, fıkıh kitaplarındaki, "Henüz vacip olmayan haklara kefalet" bahsinde izah edilmiştir. Bu meselenin, Hanefi hukukçularınca tasvir edilen bir sureti, bir akit olarak tıpkı, kartı çıkaran bankanın, kart hamilinin satın alacağı mal ve hizmetlerin bedeli için, tüccara karşı sorumluluğu kabul ettiğini ifade eden kredi kartı akdi ile örtüşmektedir. Hanefilerden es-Serahsi bunu şöyle tasvir etmiştir: Bir şahıs diğerine, : "falan adamla satış akdi yap; ona satacağın şeyin bedeli bana ait, ben öderim" dese, caiz olur.⁴⁵ Henüz borç doğmadan ona kefil olmak, Malikilere göre de caizdir.⁴⁶

Şafililere gelince, henüz sabit olmamış borca kefil olmak, cedit kavle göre caiz değilse de, kadim kavle göre caizdir. Mesela, henüz satılmamış mebiin semenine veya henüz verilmemiş karz'a kefil olmak, ihtiyaçtan dolayı caizdir.⁴⁷

Aynı görüş, yani henüz sabit olmamış borca kefil olmak, Hanbelilere gre de caizdir.⁴⁸

3. Kefalette, "kefil olan kişi, borcuna kefil olduğu kişi (mekfulünan) yerine, borcu ödemedikçe, ondan talep edemez."⁴⁹ Bu hüküm, kredi kartına da uygundur. Çünkü, kartı çıkaran banka, tüccara ödeme yaptıktan sonra ancak, kart hamilinden, ödediğini talep etmekte veya hesabından aktarma yapmaktadır.

43 Ali Cemalüddin Avd, Ameliyatü'l-Bünuk mine'l-Vicheti'l-Kanuniyye, s. 545

44 Muhammed Hatib eş-Şirbini, Muğni'l-Muhtac, Kahire, 1955, II, 198.

45 Şemsüddin es-Serahsi, Mebsut, XX, 50 ; İbnu'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, VII, 183.

46 el-Hattab Ebu Abdillâh el-Mağribi, Mevâhibü'l-Celîl, Matbaatü'n-Necâh, Libya, 1398, V, 99.

47 Muhammed el-Hatib eş-Şirbini, Muğni'l-Muhtac, II, 200.

48 İbn Kudame, el-Muğni, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1972., II, 70-72.

49 İbnu'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, VII, 191.

4. Kart hamili, kararlaştırılan şartlara riayet etmediği takdirde, kartı çıkaran bankanın, kartı iptal etmesi ve iptal edilen kartlar listesine yazdırarak, tüccara, bundan sonra kabul etmemesi için bilgi vermesi, anlaşınada kararlaştırılması gerekir. Bu bilgiden sonra tüccar, mülga (geçersiz) kartla muamele ederse, banka, ödeme yapmak zorunda değildir. Kefalet akdinde de, muamele yapılmadan önce, kefilin kefaletten tamamen veya kısmen vazgeçmesi caizdir. Kısmen dönmüş ise, kalan muamele kısmındaki kefaleti devam eder, kefaletini iptal ettiği muameleler hususunda, alacaklı, o kısım ile ilgili alacağı, ondan talep edemez.⁵⁰ İbnül-Hümmam bu hususta şunları kaydetmektedir: "Şayet kefil, kefaletten cayarsa ve caydığını satıcıya bildirirse, bu caizdir. Bununla beraber şayet satarsa, satış bedelini kefiliden talep edemez."⁵¹

Kredi kartı akdinin kefalet akdi olduğu görüşüne karşı bazı itirazlar (tenkid) da ileri sürülmüştür. Şöyle ki,

1. İslam hukukçuları, kefil olunması caiz olan borcun şartlarında ihtilafa düşmüşlerse de, kefalet akdinin yapılması esnasında, borcun zimmette sabit olmuş olması şartında ittifak etmişlerdir.⁵² Halbuki, bu şart, kartı çıkaran banka ile kart hamili arasında yapılan kredi kartı akdinde mevcut değildir. Çünkü kart akdi yapıldığında, borç henüz doğmamıştır.⁵³

2. Kefalet akdi, İslam hukukuna göre, teberru akitlerinden olup, kefil olan kişinin, kefil olduğu kişiden kefalet için herhangi bir ücret alması caiz değildir. Bu sebeple, kefil olacak kişide teberrua ehil olması şart kılınmıştır.⁵⁴ Kefalet de karz akdi gibi, sevap niyetiyle karşılıksız yapılan yardım akitlerindendir. Halbuki, kartı çıkaran banka (kefil), kart hamilinden üyelik (katılma) ve senelik yenileme ücretlerini almaktadır ki, bunlar kefalet için alınmış ücret hükmündedir. Dolayısıyla, "Bankanın aldığı ücretin, kart çıkarma ücreti veya bankanın yaptığı idari işlemler karşılığı olup, kefalet karşılığı olmadığı" iddiası yersizdir.⁵⁵

50 el-Huraşi, Haşiyetü'l-Huraşi ala Muhtasari'l-Halil, Daru Sadır, Beyrut.

51 İbnü'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, VII, 183.

52 Nezih Hammad, Dirasat fi Usuli'l-Mudayena fi'l-Fikhi'l-İslami, s. 121-125.

53 A.g.e., A.y.

54 Refik Yunus el-Mısri, el-Cami' fi Usuli'r-Riba, Daru'l-Kalem, Dimeşk, 1412, s. 380

55 Muhammed el-Kari, Bitakatü'l-İ'timan, s. 390.

Bu itiraza şöyle bir cevap verilmesi mümkündür: Kartı çıkaran banka kefildir. Ancak, kefalet için kart hamilinden (mekfulünan) herhangi bir ücret almamakta, üçüncü şahıs olan tüccardan almaktadır. Çünkü banka tüccara müşteri göndermektedir. Dolayısıyla, kefil, kefaletten dolayı mekfulün anı'tan (ona kefil olduğu kişiden) ücret almış olmadığından kefalet caiz olması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca, ücretsiz kefil bulunmadığı zaman ücretle kefaletin caiz olabileceğine fetva veren İslam hukukçuları da vardır. Mesela, Prof. Vehbe Zuhayli "el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuh" adlı eserinin c. 5, s. 161 de bu hususu ifade etmektedir.

3. İslam hukukçuların cumhuruna göre, kefalet akdi in'ikat ettikten sonra, hak sahibi, hakkını hem kefilden hem kefil olunandan isteyebilir. Halbuki, kredi kartı sisteminde, hak sahibi olan tüccar, hakkını kart hamilinden (kefil olunandan) değil, sadece kartı çıkaran bankadan (kefilden) isteyebilmektedir.⁵⁶

b. Vekalet ilişkisi: (Kart çıkaran banka kart hamilinin vekilidir) İslam hukukçuları, vekalet'in, başkası adına onun izni ile haklarında tasarrufta bulunmak olduğunda ittifak etmişlerdir. Vekaletin meşruiyeti, kitap, sünnet ve icma' ile sabittir.⁵⁷ Vekalet'in lügat manası ise, tefviz (işini başkasına teslim etmek) demektir.⁵⁸

Buna göre, kart hamili, kartı almakla, ticaret merkezlerinden satın alacağı mal ve hizmetlerin bedeli olan borcunu ödemek ve ödediğini daha sonra belirlenen zamanda kapatmak üzere, kartı çıkaran bankayı vekil tutmuş olur. Bu vekalet karşılığında banka, katılma ve senelik kart yenileme adıyla bir ücret almaktadır ki, vekalet, karşılıksız olarak (teberru' yoluyla) caiz olduğu gibi, ücret karşılığında da caizdir.⁵⁹

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Dört mezhep imamları, vekaletin ücretle caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü, Resulullah (S), memurlarını zekat toplamak için gönderir ve onlara bir ücret tayin ederdi.⁶⁰ Ancak, kredi kartı akdini,

56 Muhammed Ali Osman el-Faki, Fıkhü'l-Muamelat, s. 439-440.

57 Talib Kaid Mukbil, el-Vekale fi'l-Fıkhü'l-İslami, Darü'l-Liva, Riyad, 1403, s. 14.

58 el-Firuzabadi, el-Kamusu'l-Muhit, II, 67 (Faslu'l-Vav, Babu'l-Lam)

59 Muhammed Ali Osman el-Faki, a.g.e. s. 341.

60 İbn Kudame, el-Muğni, V, 85.

vekalet akdine hamlettiğimiz takdirde, faize girme şüphesi meydana gelir. Çünkü, kartı çıkaran banka, kart hamilinin tüccara olan borcunu ödemeyi taahhüt etmektedir. Halbuki, hamilin, banka nezdinde henüz mevduat ödeneği bulunmayabilir. Bu durumda banka, hamil'e bir miktar karz (kredi) verir ve onun borcunu ondan öder. Bankanın hamil'den aldığı katılma (üyelik) ve yenileme ücretleri, karz'a ilave edilince, kendimizi "karz verene menfaat sağlayan bir karz" karşısında buluruz. Çünkü banka, hamil'in satın almış olduğu eşyanın bedelini kendisi ödedikten sonra buna, kart üyelik ve senelik yenileme ücretlerini de ilave ederek, hamil'den tahsil etmektedir. Dolayısıyla, üyelik ve yenileme ücretleri, karzın faizi hükmüne geçmektedir.⁶¹ Ayrıca, kartı çıkaran banka ile kart hamili arasındaki ilişki de vekalet ilişkisine girmez, denilebilir. Çünkü kart hamilinin banka nezdinde mevcut bir ödeneği yoktur ki ondan borcunu ödeme hususunda bankayı vekil yapabilsin.⁶² Şu kadar var ki, tüccar, alacağını, bankanın aynı meblağı hamil'den tahsil edinceye veya bankadaki hesabına yatırıcaya kadar tehir ederse, o zaman banka ile kart hamili arasındaki ilişki, ücretli vekalet ilişkisi olarak kabul edilebilir. Ancak bu şart, kredi kartı ile muameleyi hayli zorlaştırır.⁶³ Halbuki, kredi kartını kullanmaktan maksat, muameleleri kolaylaştırmaktır. Mesela; tüccarın alacağını hamil'den tahsil edilmesi için kartı çıkaran banka, ödeneği beklemeksizin borcu kendi malından öder, sonra, ödediğini hamilden tahsil eder, böylece işlemler kısaltılmış olur.⁶⁴

c. Karz ilişkisi: Kartı çıkaran banka, kart hamiline karz vermiş olur. Fıkıh ıstılahında karz, mukriz (karzveren)'in, mukteriz'e (karz alan'a) misli olan bir şeyi tüketmek ve bilahare mislini iade etmek üzere vermesidir. Karz ancak karşılıksız olarak caiz olur. Faiz veya menfaat karşılığında verilmesi haramdır.⁶⁵

Kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasındaki ilişki, anlaştıkları şekilde, birincisinin (banka) ikincisine (kart hamili) bir

61 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-l'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasira, s. 156.

62 Önceki kaynak, s. 157.

63 Abdussettar Ebu Güdde, Münakaşatü Mevzui Bitakati'l-l'timan, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 7, c. 1, s. 658, yıl 1412.

64 A.g.e., a.y.

65 Refik Yunus el-Mısri, el-Cami' fi Usuli'-Riba, s. 213-215.

miktar nakdi karz olarak vermesiyle gerçekleşir. Böylece kredi kartı akdinde, karz akdinin unsurları oluşmuş olur. Şöyle ki:

1. Akdın iki tarafı mevcuttur; Borç veren (mukriz) kartı çıkaran banka ve borç alan (mukteriz) de kart hamilidir
2. İcap ve kabul (sıyga) vardır. Bankanın vermeyi kabul etmesi, hamil'in de almayı kabul etmesi icap ve kabulü oluşturur.
3. Akdın konusu olan mal da, bankanın, hamil'in ihtiyaçları için ona açtığı kredi meblağıdır. Borç kapatılınca yeni bir kredi açılır.⁶⁶

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasındaki ilişkinin karz ilişkisi olması, kredi kartının hamili için yeni bir kredinin açılmasına vesile olması bakımından doğrudur. Ancak, karz akdinin gerçekleşmesi için, kart hamilinin, bankanın verdiği kredi miktarını kabzetmesi gerekir. Halbuki, kredi kartı sisteminde, kart hamili, bankadan herhangi bir meblağı kabz etmiyor. Ancak, kartı çıkaran banka, hamil'e verdiği karz miktarını, ona vekaleten kendisi kabz ettiği ve onun borcunu ödediği kabul edilirse, o zaman karz akdine girmiş olabilir.⁶⁷ Maliki mezhebine göre, mal kabz edilmeden de karz caizdir. Çünkü, onlara göre temlik, akitle gerçekleşmiş olur.⁶⁸

2. Kartı Çıkaran Banka ile Tüccar Arasındaki İlişkinin Fıkhi Açidan Değerlendirilmesi

a. Ticari evrak işlemlerine benzerlik ilişkisi: Kartı çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki, ticari evrak işlemlerine (cirolarına) benzemektedir. Ticari evrak işlemleri şöyle özetlenebilir: Banka müşterisi, bankaya, henüz vadesi gelmemiş bir ticari senedi ibraz eder. Banka, raîç ve anlaşma gereği olan faiz ve kâr oranlarını düşürdükten sonra, senedin değerini vadesinden önce derhal öder. Daha sonra, senedin vadesi geldiğinde senedin içindeki değer tamamını borçludan tahsil eder.⁶⁹ Buna göre, tüccarın, kart hamili adına

66 Abdulvahab b. İbrahim Ebu Süleyman, Bitakatü'l-Muamelatü'l-Maliyye, s. 89-90.

67 Muhammed Ali el-Kari, a.g.e. s. 213-215.

68 Seyyid Sabık, Fıkhu's-Sünne, Daru'l-Feth, Kahire, 1411III, 261.

69 Sami Hammad, Tatviru'l-Amali'l-Masrafiyye bi ma Yettefiku mea's-Şeriatü'l-İslamiyye, s. 281.

düzenlediği ve kartı çıkaran bankaya ibraz ettiği fatura, bir kambiyo senedi hükmünde olduğunu söylemek mümkündür. Bundan dolayı banka, ödemeyi geciktirmesi veya iflas etmesi durumunda, tüccar kart hamiline, kanunen dönme hakkına sahip değildir. Çünkü, kartı çıkaran banka, hamilin borcunu ödemek için onun zimmetinde muayyen bir miktar'a, (üyelik ve yenileme resimleri) tüccarın zimmetinde de, alacağını ödeyeceği için, muayyen bir miktara (fatura iskonto payı) hak kazanmıştır. Dolayısıyla fatura bedelini ödemek zorundadır ve tüccar, kart hamiline dönme hakkına sahip değildir.⁷⁰

Bu değerlendirmenin münakaşası:

İslam Hukuku, akitlerde, lafız ve kelime dizilişlerine değil, mana ve maksada bakmaktadır. Buna göre, iskonto ve senet kırma işlemlerinin gayelerine bakıldığında, bunun bir karz akdi olduğu görülür. Çünkü, kartı çıkaran banka, faturada sabit olan hakka müşteri olma veya kendisine havale edime talebinde bulunmamaktadır. Ancak, o, karz vermeyi ve faturanın kendisine kefalet yolu ile intikal edilmesini istemiştir. Kart hamili, fatura bedelini bankaya yatırınca, bununla, banka, ödemiş olduğu karz miktarına ek olarak faturadan kestiği iskonto miktarını da geri almış olur ki, bu da bizi faiz şüphesine götürmektedir. Zira burada sahibine menfaat sağlayan bir durum vardır.⁷¹

b. Kefalet ilişkisi: Kartı çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki kefalet ilişkisidir. Çünkü, kartı çıkaran banka, tüccarın, kart hamiline sattığı mal ve hizmetlerin bedellerini ödemeyi, hamil'e tanınan sınırlar çerçevesinde taahhut etmektedir. Ancak bu kefalet, satış faturasının bedelinden kesilecek belli bir oran karşılığında yapılmaktadır. Teberru kefaleti değildir.

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Bu görüş şer'an geçerlidir. Çünkü, şer'an caiz olmayan kefalet ücreti, kefil olunan (mekfulün anı) tarafından kefile verilen ücrettir.

70 Bekir b. Abdillâh Ebu Zeyd, Bitakatü'l-İ'timan, Müessesetü'r-Risale, Amman, 1416, s. 37.

71 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fikhi el-Muasira, s. 160.

Oysa, burada, kefalet ücreti kart hamilinden (mekfulün anh) değil, mekfulün leh olan tüccardan alınmaktadır.⁷²

c. Ücretli vekalet ilişkisi: Kredi kartını çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki ücretli vekalet ilişkisidir. Çünkü, tüccar, kart hamiline sattığı malların bedelini, faturadan yapacağı belli bir iskonto karşılığında tahsil etmek üzere, kartı çıkaran bankayı vekil yapmaktadır.⁷³

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Bir alacağın, bu alacağın belli bir nisbeti karşılığında tahsil ettirilmesi, ücretli vekalettir. Ancak, vekil, alacağı kendi malından ödemekle mükellef değildir. Aksi takdirde, akit, vekalet değil, kefalet olur ve banka ile tüccar arasında fiilen bu kefalet meydana gelmiş olur. Çünkü, banka, kart hamilinden borcu tahsil etmeden, tüccara kendi malından ödeme yapmaktadır. Bu ise, vekalet değil, kefalettir. Bu durumda bankaya, şer'an mükellef olmadığı bir mükellefiyet yükletilmiş olur ki, şer'an tenkit edilmektedir.⁷⁴

d. Satış ilişkisi: Kredi kartını çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki, satış akdi ilişkisidir.

Bu görüş sahibine göre, kredi kartı ile yapılan muamelelerde, kart hamilinin satın almak istediği eşyanın gerçek müşterisi, kartı çıkaran bankadır. Bunun delili şu ki, ticari kuruluş, kart hamilini tanımaz ve ona güvenmez. Ancak, kredi kartı vasıtasıyla, onu çıkaran bankayı tanımaktadır. Çünkü, fatura bedelini ödeyen banka olduğu gibi, banka ödemeyi yapmadığı takdirde, tüccar, kart hamiline muracaat edememektedir. Bu hususlar gösteriyor ki, hakiki müşteri bankadır ve bundan dolayı, faturadaki semenin bir payını almaya müstahak olmaktadır. Böylece banka, kart hamilinin istediği malı tüccardan satın

72 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 160.

73 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y.

74 Abdussettar Ebu Ğüdde, Bitakatü'l-İ'timan ve Keyfiyetüha's-Şer'i, İslami İktisad Dergisi, sayı 129, s. 7, yıl 1412.

olarak, belli bir kârla (iskonto payı) kart hamiline, ay içinde bedelini ödemek üzere satmış olmaktadır.⁷⁵

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Bu görüş sahibi, görüşünü şöyle teyit etmektedir: Kart hamili, tüccardan satın almış olduğu eşyayı geri çevirip, tüccar da geri kabul ettiğinde, eşyanın bedelini nakit olarak kart hamiline geri vermemektedir. Ancak, tüccar, malı geri aldığına dair bir makbuzu hamile vermekte, semeni ise, kartı çıkaran bankaya yatırmak üzere makbuzun bir nüshasını, müşterisi olduğu bankaya göndermektedir. Şayet, kart hamili gerçek müşteri olsaydı, geri çevirdiği malın bedeli ona iade edilmesi gerekirdi. Halbuki böyle yapılmamaktadır. Bu da, hakiki müşterinin hamil değil, kartı çıkaran banka olduğunu teyit etmektedir.⁷⁶ Hamil ise, bankanın vekili sıfatıyla malı geri çevirmiş olmaktadır.

Kanaatimizce, bu görüşe karşı şunu söylemek mümkündür: Satın alınan maldan gerçekte istifade eden kişi, kart hamilidir. Ayrıca, banka tarafından kart verilirken, hamil, bankanın vekili olduğuna dair bir ifade kullanılmamaktadır. Bu da gösteriyor ki gerçek müşteri banka değil, kart hamilidir.

e. Simsarlık ilişkisi: Kartı çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki simsarlık ilişkisidir. Çünkü, simsar, satış işini kolaylaştırmak için, satıcı ile alıcı arasında bir vasıta görevini yapan kişidir. İmam Buhari'ye göre, İbn Sirin, Ata b. Ebi Rabah, İbrahim Nehai ve Hasan el-Basri, simsarlıkta bir sakınca görmemişlerdir.⁷⁷ Buna göre, kartı çıkaran banka, kart hamili ile tüccar arasında vasıta (simsar) olup, tüccar için, fatura bedelinden alacağı iskonto payı karşılığında müşteri temin etmekte ve ona göndermektedir.

75 Hasan el-Cevahiri, Bitakatü'l-İ'timan, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 8, c. 2, s. 624-625

76 A.g.e., s. 625.

77 Seyyid Sabık, Fıkhü's-Sünne, III, 216.

Bu değerlendirmenin münakaşası:

Simsarın işinin mahiyeti ile kredi kartını çıkaran banka işinin mahiyeti arasında farklılık bulunmaktadır. Şöyle ki: Simsar, satıcı ile alıcı arasında vasıta olur. Ancak, alıcının fatura bedelini, kart çıkaran bankanın yaptığı gibi, kendi hesabından ödemez. Semeni müşteri öder. Ayrıca simsar, satıcının mal ve hizmetlerini satışa arz edip, reklamını yaptığı halde, kartı çıkaran banka, sadece, kredi kartı ile muameleleri kabul eden veya müşterilerine iskonto uygulayan ticaret merkezlerinin isimlerini vermekle iktifa eder.⁷⁸

Son olarak, kartı çıkaran banka ile tüccar arasındaki ilişki ile ilgili şöyle bir soru akla gelmektedir: Acaba, kart hamili borcunu ödemediği takdirde, kartı çıkaran banka, tüccara ödediğini geri isteyebilecek midir? Bu sorunun cevabı olumsuzdur. Çünkü banka, ödemeyi taahhüt etmiş, dolayısıyla, hamil'in tüccardan aldığı eşyanın semeni (bedelini) onun zimmetinde vacip olmuştur. Şayet hamil, bankaya olan borcunu ödemezse, ancak başka yöntemlerle ondan tahsil etmeye çalışabilir (mesela: mahkeme kanalı ile). Tahsil edemezse bankanın kesesinden gitmiş olur.⁷⁹

3. Kart hamili ile tüccar arasındaki ilişkinin fıkhi açıdan değerlendirilmesi

a. Havale ilişkisi: Kart hamili ile tüccar arasındaki ilişki havale ilişkisidir. Çünkü, kart hamili, tüccardan bir mal veya hizmet satın aldığı zaman, bedeli onun zimmetine taalluk eder ve tüccar o meblağı ona borç olarak vermiş olur. Sonra, borçlu olan kart hamili, alacaklı olan tüccarı, borcu ödeyecek olan bankaya havale eder. Bu havaleyi, kart hamilinin, alış faturasını imzalaması ifade eder. Tüccar da bu havaleyi kabul ederek, alacağını tahsil etmek üzere, faturayı, kartı çıkaran bankaya gönderir. Böylece, taraflar arasında havale işlemi gerçekleşmiş olur.⁸⁰

78 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 162.

79 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 163.

80 Muhammed el-Kari, Bitakatü'l-İ'timan, s. 390.

Bu görüşün münakaşası:

Bu görüşü teyit eden husus, havale akdinin caiz olabilmesi için, havale edenin, nezdine havale yapılanın (muhalün aleyh) üzerinde, alacağının bulunmasının şart olmamasıdır. Zaten genelde, kart hamilinin (havale eden), banka nezdinde (muhalün aleyh) bir alacağı bulunmamaktadır. Şayet, havale akdinin cevazı için, havale edenin, muhalün aleyh nezdinde alacağının bulunmasını şart koşanların görüşünü alacak olursak, o zaman, kart hamili ile tüccar arasındaki ilişki havale değil, kefalet akdine girmiş olur.⁸¹

b. Satış veya icare ilişkisi: Kart hamili ile tüccar arasındaki ilişki satış veya icare ilişkisi olduğu değerlendirilmesinde yapılmıştır. Bu değerlendirmeye göre, kart hamili ile tüccar arasında meydana gelen akit, bazen satış akdi olur ki, satıcı tüccar, müşteri ise kart hamilidir. Bazen de (hizmet alımları durumunda) icare akdi kabul edilir ki, kiralayan (mucir) tüccar, kiracı (müstecir) da kart hamili olur. Satış akdi olarak kabul edilmesi halinde, (mal alımları durumunda) tüccar eşyayı, kart hamiline takdim edip, ona temlik etmiş olmaktadır. Hizmet alımları durumunda da, tüccar, üzerinde anlaşılan menfaati, kart hamiline kiralamış olmaktadır. Her iki akitte de kart hamili, satış veya icare senetlerini (faturalarını) imzalamasıyla, tüccar, semen veya ücrete müstahak olur ve ödeme mesuliyeti de kartı çıkaran bankaya intikal etmiş olur.⁸²

Bu değerlendirme ile ilgili olarak da, şöyle bir sual akla gelebilir: Acaba tüccar, semen veya ücreti doğrudan kart hamilinden talep edebilir mi? Kural olarak talep edemez. Şayet kart olmasaydı, şüphesiz ondan talep ederdi. Ancak kart hamili, kart vasıtasıyla, birbirinden uzak bir çok ticaret merkezlerinde satınalma işlemleri yaptığı için, hepsine ulaşmak kolay olmaz. Bu sebeple tüccar, asıl mesul olan kart hamilinden vazgeçip, hakkını bankadan talep etmeyi daha kolay bulmaktadır.⁸³

81 A.g.e., a.y..

82 Abdullah Ebu Süleyman b. İbrahim, a.g.e., s. 117.

83 Abdussettar Ebu Gûdde, el-Münakaşatü havle Bitakati'l-İ'timan, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı, 8, c., 2, 665-666, yıl 1415.

III. Kredi Kartı Akdinin İslam Hukuku Açısından Nitelendirilmesi

A. Kredi Kartı Akdinin Kefalet Akdi Esasına Göre Nitelendirilmesi

Hanefi fakihlerinden Şemsüddin es-Serahsi, kredi kartı akdinin, kefalet akdi olarak nitelendirilmesine ışık tutacak temel prensipleri şöyle zikretmiştir: Serahsi, satılacak şeyin semeni ile ilgili kefalet hususunda şunları söyler: “Bir adam (kart çıkaran banka), diğerine, (tüccar’a)” falan kişiye, (kart hamili) malını sat, satış bedeli bana ait, ben öderim.” dese, dediği şekli ile caiz olur.”⁸⁴ Serahsi daha sonra, kefalet akdinin şekil ve şartlarını, kredi kartı akdi ile tam örtüşecek şekilde şöyle sıralamıştır:

1. “Adam bir kaç defa o kişiye mal satarsa, hepsinin bedeli, kefil olana ait olur.”⁸⁵ Aynen bunun gibi kredi kartı da hamiline, mükerreren satın alma yetkisini vermektedir ve hepsinin bedelinin denmesi kefil olan bankaya ait olur.

2. Kredi kartının geçerliliği, belli bir süre ile sınırlandırılır. Bu süre geçtikten sonra, yenilenmedikçe kart kullanılamaz. Serahsi, bu özelliği de şöyle tasvir etmektedir: “kefalet akdinin, belli bir süre ile sınırlandırılması da, süre ile sınırlandırılmadan mutlak bırakılması da caizdir. Ancak, belli bir süre ile sınırlandırılmış ise, süre geçtikten sonra, yapılan satışlardan kefil sorumlu tutulamaz.”⁸⁶

3. Kartı çıkaran banka, borç tahakkuk etmeden ve hamil, faturayı imzalayıp borcu itiraf etmeden, ödeme yapmakla mükellef tutulamaz. Serahsi de bu hususu şöyle teyid etmektedir: “Şayet kefil, sana vacip olan şey benim üzerimde olsun (ödemesi bana ait) dese, Mekfulün anh’ın (ona kefil olunan kişinin) itiraf ettiği şeyler kefile lazım olur (kefil tarafından ödenmesi gerekir).”⁸⁷

4. Adet gereği olarak, kart çıkaran banka, kart hamilinin satın alabileceği mal ve hizmetler için azami bir sınır belirler. O miktarı

84 es-Serahsi, el-Mebsut,XX, 50-52.

85 es-Serahsi, el-Mebsut,XX, 50-52.

86 es-Serahsi, el-Mebsut,XX, 50-52.

87 es-Serahsi, el-Mebsut,XX, 50-52.

geçen alım bedellerinden banka sorumlu tutulamaz. Serahsi bu özelliği de şöyle tasvir eder: “şayet kefil, mekfulün leh’e, ” bin dirheme kadar ona satabilirsin, bin dirheme kadar bana ait.” dese, o miktardan fazla olandan kefil sorumlu tutulamaz.”⁸⁸

5. Bankanın tüccarla anlaşması gereği, tüccar, kart hamiline, mal ve hizmet satışından başka, nakit olarak verdiği karzları bankadan talep edemez. Bu özelliği de Serahsi, şöyle tasvir etmektedir: “şayet kefil, “yaptığın satışların bedeline ben kefilim” dese, satış bedelinden başka, verdiği karzlardan (ödünçlerden) kefil sorumlu tutulamaz. Aynı şekilde karzlarına kefil olduğunda, karzların dışındaki muamelelerinden sorumlu tutulamaz. Yani kefalet bir sebeple takyit edilmiş ise, onun dışına çıkılmaz.”⁸⁹

6. Kart hamili ancak, bankanın anlaştığı tüccarlarla muamele yapabilir. Onların dışındaki kişi ve kuruluşlarla olan muamelelerinden banka sorumlu değildir. Serahsi, bu özelliği de şöyle ifade etmektedir: “şayet kefil, ” falan kişi ve kuruluşlarla yapacağı muamelelere ben kefilim” dese, onların dışındakilerle yaptığı muamelelerden sorumlu tutulamaz.”⁹⁰

Hulasa olarak, kefalet akdi ile ilgili fıkhi şekil ve şartlar, kredi kartının çıkarılması akdi ve tüccarla yapılan anlaşma için de aynen geçerlidir.⁹¹ Bütün bu hususlar, kredi kartı akdinin, İslam Hukuku açısından kefalet akdi olarak nitelenebileceğini teyit etmektedir.⁹²

B. Kredi Kartı Akdinin Havale Akdi Esasına Göre Nitelendirilmesi

Havale sözlükte intikal, gönderme manalarında, fıkıh ıstılahında ise, borcun, muhil’in (havale edenin) zimmetinden, muhalün aleyh’in (üzerine havale yapılanın) zimmetine intikali manasında kullanılır. İslam hukuku, havale akdini meşru saymıştır. Ebu Hureyre’den rivayet edilen bir hadiste Peygamber (S) şöyle buyuruyor: “Varlıklı kişinin, borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Biriniz, alacağı için,

88 es-Serahsi, el-Mebsut, XX, 50-52.

89 es-Serahsi, el-Mebsut, XX, 50-52.

90 es-Serahsi, el-Mebsut, XX, 52.

91 Muhammed Abdulhalim Ömer, a.g.e., s. 186.

92 İbnü’l-Hümmam, Fethu’l-Kadir, VII, 183-184.

ödeyebilecek olan bir kişiye havale edildiği (gönderildiği) zaman havaleyi kabul etsin.”⁹³ Bu hadiste, Resulullah (S), alacaklıya, borçlu tarafından bir zengine havale edildiği zaman, hakkını ondan tahsil etmesi için, havaleyi kabul etmesini emretmiştir.⁹⁴

Buna göre, kredi kartının, havale akdi esasına göre nitelendirilmesi mümkündür. Şöyle ki, kartın hamili mühil (havale eden), tüccar da muhal (havale edilen), kartı çıkaran banka ise, mühalün aleyh (nezdine havale yapılan zengin) olur. Veyahut, tüccar, bankayı, ödediğini tahsil etmek için kart hamiline havale etmiş olur. Ancak, kredi kartının havale akdi esasına göre nitelendirilmesi, aşağıdaki itirazlarla tenkit edilmiştir:

1. Havalenin şartlarından birisi, bir borçla ilgili olması ve borcun, havale akdi esnasında sabit olmuş olmasıdır.⁹⁵ Halbuki, bu şart, kredi kartı ile muameleden neşet eden borçta mevcut değildir. Çünkü kart hamilinin borcu, banka ile kart anlaşması yaptığı zamanda henüz yoktur.

2. Kredi kartı muamelesiyle ilgili havale çeşidi, borçlu olmayan ve yanında emanet de bulunmayan bir kişiye yapılmış havale çeşididir. Çünkü kart hamili, tüccarın bankaya havalesini ifade eden satış faturasını imzalarken, bankanın zimmetinde henüz sabit alacağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, üyelik ve yenileme ücretleri karşılığında, karz vermiş bir mukriz’e yapılmış bir havale çeşidi olduğundan faiz şüphesi bulunduğu için şer’an caiz olmamaktadır.⁹⁶ Ayrıca, borçlu olmayana yapılan havale, kefalet anlamına gelmektedir.⁹⁷ Bazı fıkıhçılara göre ise, borçlu olmayan kişiye yapılan havalenin, vekalet olarak nitelendirilmesi gerekir.⁹⁸

3. Havale, muhil’in (kart hamili) borçtan beraetini (kurtulmasını) gerektirmektedir. Çünkü borç, havale ile, muhalün aleyh’in zimmetine intikal etmektedir. Halbuki, böyle bir durum, kredi kartı işleminde söz

93 Bari, Havale, hadis no: 2125.

94 Seyyid Sabık, Fıkhu’s-Sünne, III, 302.

95 Muhammed Hatib eş-Şirbini, Muğni’l-Muhtac, II, 194.

96 Refik Yunus el-Misri, Bitakatü’l-İ’timan, s. 411.

97 Muhammed Hatib eş-Şirbini, a.g.e., II, 194.

98 Mansur el-Behuti, er-Radu’l-Murabba’, s. 221.

konusu değildir. Çünkü, banka ödeme yapıncaya kadar kart hamilinin borçluluğu devam eder.⁹⁹

4. Muhalün aleyh olan bankanın, havale edilen meblağın bir kısmını (iskonto payının) kesmesi, faizli bir kazanç elde etmiş sayılmaktadır. Çünkü banka, hamilin kefilidir ki kestiği kısım kefalet ücreti sayılsın. Tüccarın vekili de değildir ki, kestiği, onun vekalet ücreti sayılsın. Tüccarın simsarı da değildir ki, kesilen, simsarlık ücreti sayılsın.¹⁰⁰

C. Kredi Kartı Akdinin Birkaç Akitten Mürekkep Bir Akit Olarak Nitelendirilmesi

1. Kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasında oluşan akitler

Banka ile hamil arasında, kredi kartı münasebetiyle iki temel akit meydana gelmiş olabilmektedir.

a. İkras (faizsiz kredi verme) akdi. Çünkü banka, sınırlarını belirlediği bir miktar kredide kart hamiline tasarruf yetkisini vermektedir.¹⁰¹

b. Vekalet akdi. Çünkü, kart hamili, kart alma anlaşmasını imzalarken, banka nezdideki ödeneğinden, gerek bankaya, gerekse başkasına olan borçlarını ödeme yetkisini bankaya verdiğini zımnen ifade etmektedir. Bu ise, vekalettir.¹⁰²

2. Kartı çıkaran banka ile tüccar arasında oluşan akitler

Bu iki taraf arasında da kredi kartı münasebetiyle iki temel akit meydana gelebilmektedir.

a. Mali kefalet akdi. Kredi kartı münasebetiyle banka, tüccarın, kart hamiline yaptığı satışların bedelini ödemeyi taahhut etmektedir.

99 Muhammed Hatib eş-Şirbini, a.g.e., II, 195.

100 Abdullah el-Meni', Ahkamu bey'i'd-Deyn, s. 25-26 (İslam kalkınma bankasında 4.9.1417 tarihinde Cidde'de verilmiş bir konferanstır, yayınlanmamıştır).

101 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-I'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 168.

102 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-I'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y..

Dolayısıyla banka, kefil, tüccar, mekfulünle (lehine kefil olunan), hamil de mekfulünan (yerine kefil olunan) durumuna girmektedirler.¹⁰³

b. Vekalet akdi: Anlaşma gereği olarak banka, tüccarın, kart hamillerinden alacaklarını tahsil ve hesabına yatırma işini yaparken, tüccara vekil olarak yapmaktadır. Dolayısıyla, aralarında vekalet akdi oluşmuş bulunmaktadır.¹⁰⁴

3. Kart Hamili ile Tüccar Arasında Oluşan Akitler

Kart hamili ile tüccar arasında, kart münasebetiyle, satış ve icare akitleri meydana gelmektedir. Böylece, kredi kartı akdi, birkaç akitten mürekkep bir akit olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu akitlerin şer'i hükümlerini, İslam hukukuna göre caiz olup olmadıklarını, bundan sonraki bölümde incelemeye çalışacağız.

IV. İslam Hukuku Açısından Kredi Kartının Hükmü ve İlgili Bazı Şer'i Meseleler

A. Kredi Kartı Fikrinin Menşei ve Meşruiyeti

Bankalar vb kuruluşlar tarafından çıkarılan kredi kartları, hem çıkaran bankaya, hem hamiline, hem de ticaret müesseselerine önemli fayda ve kolaylıklar sağlamaktadır. Katılma (üyelik) ve yenileme ücretleri karşılığında, kişi ve müesseselere önemli hizmetleri sunmak, günümüz modern hayatında gelişen muameleleri sür'atle sonuçlandırma hizmetlerinin beğenilen yönlerindendir

İslam hukuku, bu gibi hizmetlerin kurallarına ayrıntılı olarak temas etmemiş ise de, fıkıhın genel kuralları tetkik edildiğinde, bu gibi hizmetlere de İslam Hukukunda yer verildiği görülecektir. Bu nedenle,

103 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 169.

104 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, a.y.

kredi kartı hizmetlerinin İslam Hukuku açısından meşruiyetini araştırmamız gerekir.

a. Kredi kartı çıkarmanın meşruiyeti

İmam Şatibi'nin şu sözleri bu konuya ışık tutabilir: "İbadetlerle muamelatı birbirinden ayırmak ulema arasında sabit kurallardandır. Şöyle ki, ibadetlerde asıl, yapılması hakkında nass bulunmayan ibadetlerin yapılmaması ve içtihat konusu edilmemesidir. Çünkü, akıl ile ibadetlerin buluşu, söz konusu olamaz. Muamelatta ise asıl, hilafına bir delil bulununcaya kadar, mübah olmalarıdır."¹⁰⁵

İmam Şafii de bu konuda şunları söylemiştir: "Allah (cc), satışın helal olduğuna delalet eden bir çok ayeti zikretmiştir. Allah'ın, bey'i (satışı) helal kılması, iki manaya muhtemeldir. Birisi, tarafların kendi rizaları ile yaptıkları bütün alım-satımların, mübah olmasıdır. Diğeri de, Kur'an'ın müfessiri olan Resulullah'ın (S), yasaklamadığı her türlü satışın helal olmasıdır."¹⁰⁶

Yüce Allah rahmetiyle kullarına, (şer'i kurallar çerçevesinde) her çeşit akit ve muamele kapısını açık bırakmıştır. Bu cümleden olarak Kur'anı Kerim'de: "Ey iman edenler yaptığınız akitleri (n gereğini) yerine getiriniz." buyrulmaktadır.¹⁰⁷

Buna binaen, gerek kredi kartı ile yapılan muamelelere, gerekse de, insanların hayatına yeni girmiş diğer bütün muamelelere, faiz vb. gibi, İslamın yasakladığı hususlar terettüp etmedikçe, insanların mallarını haksız olarak yenmesine vesile olmadıkça ve kesin bir delil ile çelişmedikçe, "muamelelerde asıl olan ibahadır (helal olmalarıdır)" fikhî kuralının, uygulanması, İslam Hukuku'nun evrenselliğine daha uygundur.

b. Kredi kartı çıkaran banka hedefinin meşruiyeti

Kredi kartının, hamiline başta gelen hizmeti, karz (faizsiz kredi) suretiyle, mal ve hizmetleri kolayca satın alma imkanını sağlamaktır. Karz ise, İslama göre, bir yardım ve ibadet akdidir.¹⁰⁸ Dolayısıyla,

¹⁰⁵ eş-Şatibi, el-Muvafakat, I, 284-285.

¹⁰⁶ eş-Şafii, el-Ümm, III, 2.

¹⁰⁷ Maide suresi, ayet 1.

¹⁰⁸ Mansur b. Yunus el-Behuti, Keşşafu'l-Kınna' an Metni'l-İkna', III, 317

beşeri kanunların aksine, İslam Hukuku, bu akdin, faiz ve istismar vasıtası olarak kullanılmasını uygun görmez. Bu sebeple, kredi kartını çıkaran banka ve benzeri kuruluşların hedefi, insanlığa hizmet olduğu zaman ancak meşru olur. Bu durumda, yaptığı hizmet karşılığında, faize bulaşmadan aldığı ücret de meşru olur.¹⁰⁹

B. Kredi Kartı Üyelik Anlaşması

1. Kredi Kartı Akdinde Tek Tarafın İradesi

Kredi kartı anlaşması ve hükümleri, kart hamili ve tüccar açısından, rıza ve iradeleri sorulmadan emri vaki şeklinde yapılmakta ve onlara yükletilmektedir. Kartı çıkaran banka, onlara danışmadan kendi menfaatine uygun olan şeyleri yazmakta ve onlara imzalatmaktadır. Her ne kadar, kart hamili ile tüccar, anlaşmayı kendi iradeleri ile imzalamakta iseler de, tartışma ve tadil yetkileri olmadığı anlaşma şartlarını rızasız kabullenmeleri, ıztırarî (zoraki) bir kabullenmedir. Muztarrın (zor durumda kalanın) akdi ise İslam Hukukuna gr sakat olduğundan geçerli sayılmamaktadır.¹¹⁰ Çünkü, Peygamber (S) bir hadisinde: “satış, ancak tarafların rızaları ile geçerli olur.” buyurmuştur.¹¹¹ Hz. Ali (R) de “İztırar halinde olan kişinin akdi caiz değildir” demiştir. Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali’nin bu sözünü şöyle yorumlamıştır: “muhtaç bir adam sana gelir, on dirhem değerinde olan bir malı, ona yirmi dirheme satman gibi”¹¹² demiştir. Modern Hukuk da bu hususta İslam Hukukunu desteklemektedir.

2. Kredi Kartı Akdinde Faiz Şartı Bulunması Durumu

Kredi kartı akdinde, faiz şartı bulunduğu zaman, (mesela; anlaşmada, ” falan zamana kadar borç ödenmediği takdirde, yüzde şu kadar faiz veya gecikme zammı uygulanır.” İbaresinin yazılı olması gibi) bu akdi yapmanın caiz olup olmadığı, bu şartın, akdi ifsad edip etmediği ve hamil, faiz sınırına girmeden zamanında borcunu ödemeyi niyet ettiği zaman akdin hükmünün ne olacağı, hususlarda, fukaha

¹⁰⁹ Abdulvahab b. İbrahim, Bitakatü'l-Muamelati'l-Maliye, s. 92.

¹¹⁰ Abdulvahab b. İbrahim, Bitakatü'l-Muamelati'l-Maliye, s. 101.

¹¹¹ İbn Mace, Muhammed el-kazvini, Sünen, (tahkik, M. Fuad Abdulbaki), II, 736

¹¹² Ebu İshak Burhanüddin b. Müflih, el-Mubdi' fi Şerhi'l-Mukni', IV, 7.

görüş ayrılığına düşerek iki gruba ayrılmışlardır. Bir grup caizdir derken, diğer grup, haramdır demiştir.

a. Faiz şartını taşıyan kredi kartı akdini caiz görenler: Bunlara göre akit caiz, şart ise batıl veya fasittir (geçersizdir). Hanefi ve Hanbeli fıkıhçıları bu görüşü savunmuşlardır. Bu görüş, Hanefi mezhebinde el-Hidaye şerhinde şöyle ifade edilmiştir: “Karzı veren kişi, “hakkımı geri öderken, beraberinde filan şeyi de hediye getirirsin” diye şart koşarsa, karz akdi sahih, hediye şartı ise geçersizdir.”¹¹³

el-Haskefi de şunları yazmaktadır: “Şayet bakırla karışık parayı birine karz olarak verse ve yerine sağlamları ödemesini şart koşsa, karz akdi sahih, şart ise geçersizdir.”¹¹⁴

Hanbeli mezhebi kaynaklarında da, fasit şartı taşıyan akitlerin sahih olduğuna dair bazı kayıtlar bulunmaktadır. Mesela: İbn Kudame’nin el-Muğni adlı eserinde bu konu ile ilgili geniş açıklamalar bulunmaktadır.¹¹⁵ Gerçekten şartlı akitler hususunda en müsamahalı ve modren hukuka en yakın mezhep Hanbeli mezhebidir.¹¹⁶ “Şartın fasit olmasıyla karz akdi fasit olmaz.” kararı, Hanbeli mezhebinde meşhurdur.¹¹⁷

Bu iki mezhebin görüşlerinden açıkça anlaşılıyor ki, kredi kartı vasıtasıyla karz akdi caizdir. Fasit olan şartların, akdin sıhhatine etkileri yoktur.¹¹⁸ Bazı muasır İslam hukukçuları da bu görüşe meylenmişlerdir. Bunlar da, Şer’an haram olan bir şartı taşıyan kredi kartını, haram olan şarta düşmemek kaydıyla, kullanılmasında bir sakınca görmemişlerdir.¹¹⁹ Buna delil olarak da, Peygamber (S) in, Hz. Aişe’ye, (R) cariyesi Büreyre’nin azad edilmesi ile ilgili olarak söylediği hadisi göstermişlerdir. Hz. Aişe, Büreyre adında bir cariyeyi satın alıp, azad etmek ister. Cariyenin sahipleri, Büreyre azad

113 Ebu Muhammed Mahmud el-Ayni, el-Binaye Şerhu’l-Hidaye, (tashih, Ömer er-Rafuri), VI, 374.

114 Muhammed Alaüddin el-Haskefi, Şerhu Dürri’l-Muhtar, II, 88.

115 Bkz. İbn Kudame, el-Muğni, IV, 248-252, 354.

116 Bkz. Mustafa Ahmed ez-Zerka, el-Medhalü’l-Fıkhiyü’l-Amm, I, 482 vd.

117 el-Behuti, Şerhu Münteha’l-İradat, II, 227.

118 Abdulvahab b. İbrahim, Bitakatü’l-Muamelati’l-Maliye, s. 227.

119 Abdussettar Ebu Gûdde, Muhammed Taki el-Osmani, Vehbe Zuhayli, bunlardan bazılarıdır.

edildikten sonra velasının (ona varis olma hakkının) kendilerine ait olmasını şart koşarlar. Bunun üzerine, Hz.Aişe, durumu Resulullah'a (S) arz eder. Resulullah (S) şöyle buyurur: "Onların şartlarını kabul et, satın al ve azad et, Çünkü onların şartı geçersizdir. Bureyre'nin velâsı, onların şartlarına rağmen sana ait olur. Çünkü, İslam'a göre, velâ hakkı, azat edene aittir."¹²⁰ Yani, ileri sürdükleri şart batıl olduğundan, varlığı ile yokluğu arasında fark yoktur, şart ileri sürülmemiş gibidir. Dolayısıyla akdin sıhhatine mani olmaz.¹²¹

Bir çok ülkenin kanunlarında, elektrik, su ve telefon hizmetlerinden istifade edilmesi için, ücretlerin belli bir süre içinde ödenmesi, aksi takdirde, belli bir oranda gecikme zammı veya faizi uygulanacağı şart koşulmaktadır. Bununla beraber, hiç kimse, bu şarttan dolayı, su, elektrik ve telefonda istifade edilmesi caiz olmadığını ileri sürmemiştir. Dolayısıyla, kredi kartı akdi de böyle bir şartı ihtiva etse bile, faiz cezasına düşmeyecek şekilde, borcunu zamanında ödeme azmi ile kullanılmasının bunlara kıyasen caiz olması gerekir. diyorlar.¹²²

b. Faiz şartını taşıyan kredi kartı akdini caiz görmeyenler:

Maliki ve Şafii fıkıhçıları bu görüştedirler. Aşağıdaki ibare, Maliki mezhebinin bu husustaki görüşünü yansıtmaktadır. "Karz akdinin caiz olmasının şartı, karzın, karz verene bir menfaat sağlamamasıdır. Şayet, karzın miktarında veya evsafında bir fazlalık şart koşulursa, karz akdi fasid olur. Akit fasit olunca, verilen karz henüz harcanmamışsa, derhal iade edilir. Harcanmış ise, misli veya kıymeti iade edilir."¹²³

Bir menfaat şartını taşıyan karz akdinin fasit¹²⁴ olduğunda, Şafiiler, Malikilerle müttefikler. Şafii mezhebine ait aşağıdaki ibare de bunu ifade etmektedir: "Karz olarak verilen bakırla karışık paranın yerine sağlam paranın veya verilen karz miktarından daha fazlasının

120 Sahihi Buhari, Kitabü'l-Buyu', hadis no: 2023, Kitabü's-Şurut, hadis no: 2524.

121 Muhammed es-Sanani, Sübülü's-Selam Şerhu Buluği'l-Meram, III, 11.

122 Muhammed Takiyüddin el-Osmeni, Münakaşatün havle bitakati'-İ'timan, İslam Hukuku Konseyi dergisi, sayı 7, c. 1, s. 675, 1412.

123 Celalüddin Abdullah b. Şaş, Akdu'l-Cevahiri's-Semine fi mezhebi Alimi ehli'l-Medine, (tahkik, Muhammed Ebu'l-Ecfan ve Abdulhafız Mansur.) II, 566.

124 Şafii ve Maliki mezheplerine göre fasid ile batıl aynı anlamı taşımaktadırlar.

ödenmesi şart koşulur veyahut, karz verene menfaat sağlayan herhangi bir şart koşulduğu karz akdi fasittir.”¹²⁵

Bazı muasır İslam hukukçuları da bu görüşe meyletmışler ve Büreyre hikayesiyle ilgili hadisi, fasıt şart taşıyan karz akdinin cevazına delil yapmanın doğru olmadığını savunmuşlardır. Çünkü, Büreyre meselesindeki şart batıl olup, müşteri onu yok sayabilir, faiz şartını taşıyan kredi akdindeki şart ise, bağlayıcı olduğundan yok sayılamaz. Çünkü, kart hamili, şart gereği tahakkuk eden faizleri ödemek zorundadır, imtina edemez.¹²⁶ Kanaatimizce, faiz şartını taşıyan kredi kartı akdini caiz görenlerin görüşü tercihe daha uygundur. Çünkü akde konulan faiz şartı, (“şu zamana kadar borcunu ödemezsen şu kadar gecikme faizi uygulanır “şartı) gerçek faizi yansıtmamaktadır. Yani, İslam’dan önce cahiliye döneminde, tefeci tarafından verilen krediye, “şu sürede borcu ödemediğin takdirde şu kadar faiz ödersin” diye uygulanan ve Kur’an tarafından yasaklanan faiz cinsinden değildir. Çünkü, orada tefeci, borçlunun, borcunu belirlenen sürede ödeyemeyeceğini genelde bildiği için, gayesi ve kârı sadece faizden ibaret idi. Kredi kartı çıkaran kuruluşlar ise kârları, kartı kullananın alacakları faizden ibaret değildir. Esas kârları tüccardan alacağı prim ve iskonto oranlarıdır. Kredi kartı sözleşmesinde koşulan şart ise, olsa olsa, borçluyu, borcunu zamanında ödemeye sevk etmek için konulan bir yaptırım hükmünde kabul edilebilir. Nitekim borcunu zamanında, faiz sınırına girmeden ödediği takdirde herhangi bir faiz söz konusu olmaz. Zaten Kur’an kredi vermeyi değil krediye uygulanan faizi yasaklamıştır. Dolayısıyla kredi kartı sözleşmesi, su, elektrik ve telefon gibi cezai şart ihtiva eden sözleşmelere kıyas edilmesi mümkündür. Ancak, bazı kötü niyetli bankaların yaptıkları gibi, borç zamanında ödenmediği durumlarda, kart hamilinin zaaf veya gafletinden istifade ederek üzerine kat kat faiz bindirilmesi, cahiliye zamanındaki faizin aynısı olup haram olduğunda şüphe yoktur.

125 Şemsüddin Muhammed er-Remli, Nihayetü'l-Muhtac ila Şerhi'l-Minhac, IV, 230.

126 Bkz. İslam Hukuk Konseyinin, kredi kartı hakkındaki münakaşaları, dergi, Sayı 7, c. 1, s. 651, 1412.

C. Üyelik, Yenileme ve Değişirme Harçlarının Hükmü

Üyelik harcı, kart hamilinin kartı aldığı zaman ödediği meblağdır. Bu harcı bir defa verir. Yenileme harcı ise, kart hamili, üyeliğini devam ettirmek istediği zaman, periyodik olarak her sene verdiği ücrettir. Değişirme harcı ise, yıl içinde çalınan, kaybolan veya telef olan kart yerine yenisini alırken, hamilin verdiği meblağdır. İşte bu harçlar, kredi kartının bedeli, sağladığı hizmetlerin karşılığı olarak tavsif edilir.¹²⁷

Bu ücretler, bankadan bankaya ve hizmetlerin özelliklerine göre değişiklik gösterdiği gibi, bazı bankalar tarafından hiç alınmamaktadır. Alınan bu harçlar genelde, idari işlemlerin ve kırtasiye işlerinin masrafları olarak telâkki edilmektedir.¹²⁸

Bankaların kredi kartı sebebiyle aldıkları bu harçların, İslam Hukuku açısından helal olup olmadığı hususu, 11-16 Ekim 1986 tarihleri arasında Ürdün'ün Başkenti Amman'da toplanan İslam Hukuku Konseyi üçüncü dönem konferansında, İslam Kalkınma Bankasının kredi verme hizmetleri ile ilgili olarak tartışılmış ve Konsey Meclisi, aşağıdaki prensipleri kararlaştırmıştır.

a. Kredi (karz) verme işlemleri karşılığında alınan ücret caizdir.

b. Alınan ücretin caiz olabilmesi için, fiili harcamalarla sınırlı olması gerekir.

c. Fiilen yapılan harcamalardan fazla olarak ücret alınırsa, haram olur.¹²⁹

Bankaların kredi kartı karşılığında aldıkları harçlar da, aynı sınırlar ve şartlar çerçevesinde, İslam Kalkınma Bankası kredi hizmetlerinden alınan ücretlerin cevazına kıyas edilebileceği gibi, fıkıhçıların, aşağıdaki mesele ile ilgili hükümleri de cevazına ışık tutabilir.¹³⁰ “Şayet bir şahıs, diğer bir şahsa, ” bana bir yerden yüz dirhem karz (faizsiz kredi) bul, bunun on dirhemi senin olsun” dese, bu sözleşme caizdir ve on dirhemi, karzı bulana vermesi gerekir. Çünkü

127 Beytüt-Temvil el-Küveyti, Bitakatü'l-İ'timan el-Masrafiyye, s. 476.

128 Abdulvahab b. İbrahim, Bitakatü'l-Muamelati'l-Maliye, s. 95.

129 İslam Konferansı Teşkilatı, İslam Hukuku Konseyi, Üçüncü dönem karar ve tavsiyeler, s. 27.

130 Abdulvahab b. İbrahim, a.g.e. s. 96.

bu, *cu'ale* akdine girer. Karz işlemlerinde ücrete tekabül eden bütün işlemler de böyledir.¹³¹

D. Kartı Çıkaran Bankanın Tüccarın Faturasından Kestiği Payın Hükmü

1. Faturadan kesilen pay :Kredi kartları ile ilgili esas meselelerden birisi de, kartı çıkaran bankanın, tüccarın, kart hamiline satmış olduğu mal ve hizmetlerin bedelini öderken, tüccarın gönderdiği faturadan belli bir oranını kesmesidir. Bazılarına göre; kesilen bu oran, mal ve hizmet satanların bankaya ödedikleri bir faizdir. Aynı zamanda kart hamili ile de ilgisi vardır. Çünkü, kartı kullanan odur. Şayet hamil, kartı kullanmasaydı, faizin bankaya verilmesine bir sebep olmayacaktı.. O halde, kart hamili de haram muameleye (faize) yardımcı olmuş sayılır. Diğer bazılarına göre ise, kredi kartı, hamilin, ihtiyaçlarını satın alıp bedelini belli bir vadede ödemesi için bir güvencedir (rehindir) ve bankanın ödediği meblağ, tüccardan aldığı pay karşılığında, kart hamiline verilmiş bir karz hükmündedir. Faturadan kesilen pay oranı, banka ile tüccar arasındaki anlaşmaya, satılan malın çeşidine ve hacmine göre değişmektedir.¹³²

2. Bu payın niteliği ve şer'i hükmü: Kredi kartını çıkaran bankanın, tüccarın faturasından kestiği payın niteliği ve şer'i hükmü, aşağıda maddeler halinde izah edilecektir:

a. Faturadan kesilen paylar, satılan mal ve hizmet bedellerinin müşteriden tahsil edilmesi için verilen ücret olarak kabul edilirse, bu şer'an caizdir. Çünkü, borcun tahsili veya alacaklıya ulaştırılması karşılığında alınan ücret helal kabul edilmiştir.¹³³

b. Simsarlık ücreti olarak kabul edilirse, şer'an caizdir. Çünkü, bir şahsın, bir tüccara göndereceği her müşteri için, belli bir ücret almasında bir sakınca görülmemiştir. Bankanın tüccardan aldığı pay da, tıpkı kart vasıtasıyla ona gönderdiği müşteri başına aldığı simsarlık ücreti gibidir.¹³⁴

131 Şihabüddin Ahmed, Haşiye ala Şerhi'l-Mahalli li'l-Minhac, II, 258.

132 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fikhi el-Muasira, s. 178.

133 Abdusettar Ebu Ğudde, Buhus fi'l-Muamelati'l-Masrafiyye el-İslamiyye, s. 417.

134 Refik Yunus el-Mısri, Bitakatü'l-İ'timan, s. 410.

c. Banka ile kart hamili arasındaki ilişki, kefalet ilişkisi olarak kabul edilirse, tüccar faturasından kesilen pay, şöyle nitelenebilir: Bir şahıs, belli bir meblağ borca kefil olup, borcu ödeme durumunda kalırsa, tahakkuk eden borç miktarından daha az bir miktar üzerinde, alacaklı ile sulh yapması, Hanefilere göre caizdir. Buna göre, kart hamili olan müşterinin zimmetinde sabit olan borcun kefil olan bankanın, alacaklı olan tüccarla, borç meblağından daha az bir meblağ üzerinde anlaşması hükmünde olan iskonto payını alması, Hanefi mezhebine göre caizdir. Çünkü, alacaklı, alacağından indirim yapma yetkisine sahiptir.¹³⁵

d. Banka ile tüccar arasındaki ilişki, vekalet ilişkisi olarak kabul edilirse, satış faturasından, banka tarafından kesilen pay, vekalet ücreti sayılır. Vekalet ücreti de şer'an caizdir. Çünkü banka, tüccara vekaleten yapmış olduğu alacak tahsili, ilan ve destekleme gibi, adeten bedava yapılmayan hizmetleri yapmıştır.¹³⁶

e. Bankanın faturadan kestiği pay, bir çeşit iskonto olup, faize girmedikleri gibi, "indirim yap, peşin al" deyişi ile özdeşleşen, vadesinden önce indirimli ödenen borç kategorisine de girmemektedir. Çünkü, satış fatura ve senetleri, ikmal edilip, gönderilince, bedelleri banka tarafından, vadesinden önce değil, zamanında ödeniyor. Dolayısıyla, şer'an bir sakıncası olmaması gerekir.¹³⁷

E. Kredi Kartının Kullanımından Dolayı Uygulanan Masraf Çeşitleri ve Şer'i Hükümleri

1. Kredi Kartı Kullanımına Uygulanan Masraf Çeşitleri

Kredi kartını çıkaran bankalar, kart hamiline, aşağıdaki masraf çeşitlerini uygulamaktadır.:

a. Kart hamili, satın almış olduğu mal ve hizmetlerin bedeli olan borcunu, kararlaştırılmış zamanda ödemesini geciktirdiği zaman, belli oranda bir miktar gecikme zammı uygulanmaktadır.

¹³⁵ Nezih Hammad, Münakaşatü mevzui bitakati'l-i'timan, İslam Hukuku Konseyi dergisi, sayı, 7, c.1, s. 665.

¹³⁶ Abdülvahab b. İbrahim, a.g.e., s. 98-98.

¹³⁷ A.g.e., s. 97.

b. Kart ücretini zamanında ödemediği takdirde, belli oranda bir gecikme zammı uygulanmaktadır.

c. Kredi kartı ile nakit çektiği takdirde, çektiği meblağa faiz uygulanmaktadır.

d. Kredi kartı ile yapılacak muameleler için belirlenen azami karz sınırını aşan faturalara, belli oranda bir faiz uygulanmaktadır.¹³⁸

2. Bu masraf çeşitlerinin şer'i hükümleri:

Kredi kartı istihdamına uygulanan bu masraflar, kartı çıkaran bankanın kârını teşkil etmektedir. Ancak, bu kârlar, bankanın hamile vermiş olduğu kredi miktarından fazla olduğundan, İslam Hukuku açısından, başlıca iki sebepten dolayı gayri meşru telakki edilmiştir.

Birinci sebep: Bankanın, kart hamili için açtığı kredi miktarına ilave edilen bu fazlalık, ödemenin tecili karşılığında alındığı için, "Ribân Nesie"yi (veresiye faizini) temsil etmektedir ki, İslam ümmeti, haramlığında ittifak etmişlerdir. Şu ayeti kerimeler de bunu ifade etmektedirler: "Ey inananlar, kat kat arttırılmış olarak faizi yemeyiniz. Allah'tan sakınınız ki kurtuluşa erişesiniz."¹³⁹ "İnkâr edenler için hazırlanmış ateşten de sakınınız."¹⁴⁰ Ancak, kanaatimce, borçlu kişi, meşru bir mazereti olmaksızın, borcunu zamanında ödemezse ve alacak enflasyon sebebiyle hasara uğramış ise, alacağa ilave olarak hasar miktarının da borçludan alınması caiz olup, faize girmemektedir. Ayrıca tarafların serbest olarak taahhütte bulunduklarında, taahhütlerini zamanında yerine getirmeleri için cezai şart uygulamaları Hanbeli hukukçuları tarafından caiz görülmüştür. Yani, ya taahhüdünü yerine getirmeye yahut da geciktirme sebebiyle zararı telafi etmeye zorlanması için önceden belirlenen bir tazminat ödenmesi haklı görülmüştür. (Bkz. Hayrettin Karaman, Ana hatlarıyla İslam Hukuku, c.III, s. 158.)

138 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-i'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fikhi el-Muasıra, s. 181.

139 Ali İmran, ayet 130.

140 Ali İmran, ayet 131.

İkinci sebep: Hz. Ali'nin Resulullah'tan (S) rivayet ettiği şu hadisi şerifin şümülüne girmesidir. Şöyle buyurmuştur: "Sahibine (karzı verene) bir menfaat sağlayan her karz faizdir."¹⁴¹

Karzı alanın dışındaki ilgili kimselerden birine, bir menfaat temin eden her karzın haram olduğuna dair birçok hadis ve eser varit olduğu gibi, bu husus İslam hukukunda da tartışılmaz olarak haram kabul edilmektedir.¹⁴²

Açık bir gerçektir ki, karz verenin yararına bir menfaatin şart koşulması, karz akdini bir yardım ve sevap kazanma akdi olmaktan çıkarmaktadır. Şart koşulan menfaat, ister miktarda, ister vasıfta bir fazlalık şeklinde olsun fark etmemekte ve karz akdini gayesinden uzaklaştırmaktadır. Fakat, akitte şart koşulmadan, borçlu kendiliğinden alacaklıya bir şey verirse, haram olmaması gerekir.¹⁴³ Kanaatimizce kredi kartı sözleşmesinde ileri sürülen faiz şartı, daha önce de açıklandığı gibi, krediye terettüp eden bir menfaatten ziyade borçluyu, borcunu zamanında ödemeye zorlayan bir yaptırım hükmündedir. Dolayısıyla caiz kabul edilebilir.

F. Kredi Kartı ile Yapılan İşlemlerde Kabz Problemi

a. Kabzın tarifi: Kabz, lügatta bir şeyi almak, tutmak veya alabilmek ve tutabilmek anlamına gelir. Fıkıh ıstılahında ise, kabz için değişik tarifler yapılmıştır. Kabzın bütün çeşitlerini içine alan bir tarif yapılmamış, bu husus daha ziyade örf'e havale edilmiştir. Buna göre, herhangi bir asırda, örfün kabz olarak kabul ettiği bir durum, şer'i bir nassa açıkça aykırı değil ise, şer'an kabz sayılır. Önceden kabz sayılan bir durum, örf'e göre zamanla kabz olmaktan çıkarsa, şer'an da bu durum kabz olmaktan çıkmış sayılır.¹⁴⁴

Özet olarak kabız için şöyle bir ıstılahi tarif yapmak mümkündür: "kabız, bir şeyi hakikaten veya hükmen teslim almaktır." Hakiki olarak bir şeyi teslim almak, filen o şeye el koymakla olur. Menkul şeylerin

141 Ahmed b. Hacer el-Askalani, Buluğ'l-Meram, III, 30.

142 Muhammed el-Hattab, Mevahibü'l-Celil ala Muhtasarı Halil, IV, 546.

143 el-Behuti, Keşşafu'l-Kına', III, 317.

144 Muhammed Rıza el-Anî, el-Kabz Envauhu ve Ahkamuhu fi'l-Fıkh'l-İslami, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 6, c. 1, s. 495, yıl, 1410,

kabzı gibi. Hükmen bir şeyi teslim almak ise, bir şeyi, müstahakkı için tahliye etmek veya anahtarını teslim etmekle olur. Gayri menkul eşyanın kabzında olduğu gibi. Bu da fiilen kabz hükmündedir.¹⁴⁵

Kabz işlemine göre akitler dört kısma ayrılırlar:

1. Tarafların akit meclisinden ayrılmalarından önce, tekabüzün (karşılıklı alıp vermenin) icma' ile vacip olduğu akitler. Sarf akdi gibi. (Paranın parayla değiştirildiği akit).¹⁴⁶

2. Tarafların ayrılmalarından önce, tekabüzün icma ile vacip olmadığı akitler. Mal ve yiyeceklerin para ile satış akitleri gibi..¹⁴⁷

3. Tarafların ayrılmalarından önce, tekabüzün vacip olup olmadığı ihtilaf bulunan akitler. Yiyecek maddelerinin birbiriyle satışı gibi. Şafii, Malik ve Ahmed'e göre tekabüz vaciptir, Hanefiye göre ise, vacip değildir.¹⁴⁸

4. Fevri olarak (anında) tekabüz şart olan akitler. Ribevi (ölçek ve tartı ile satılan) malların birbiriyle satışı gibi.¹⁴⁹

Buna göre, kredi kartının mal ve hizmetler alımında kullanılmasında, kabz problemi bulunmamaktadır. Yabancı döviz ve altın ile gümüş alımlarında kullanıldığında ise, kabız hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Çünkü bu akitlerde mecliste kabız vaciptir. Ancak, çek, tahvil vb. şeylerin teslimi hükmi kabız kabilinden olup olmadığı hususu, tartışmalıdır.¹⁵⁰ Kanaatimizce, kredi kartı ile alım satım örfen kabz kabul ediliyorsa, şer'an de kabul edilmelidir.

b. Kredi kartı ile döviz alımları: Kredi kartını taşıyan kişi, dünyanın herhangi bir devletinde, tüccarlar, bankalar ve kart üyeleri nezdinde, kredi kartı ile muamele yapabilir. Kart hamili, herhangi bir mal veya hizmeti satın aldığı veyahut, üzerinde anlaşılan para cinsinden ayrı bir döviz cinsini kart ile çektiği zaman, kartı çıkaran

145 A.g.e, a.y.

146 Ali Muhyiddin Karadağı, el-Kabz, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 6, c. 1, s. 495, yıl 1410.

147 Karadağı, el-Kabz, a.y..

148 Karadağı, el-Kabz, a.y.

149 Karadağı, el-Kabz, a.y..

150 Bkz. Nevvaf, "et-Tekyifu's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fikhi el-Muasıra, s. 184.

banka, onun borcunu yabancı dövizle kapatır, sonra, ödediği döviz, mahalli parayla veya üzerinde anlaştıkları döviz kuru ile hesap ederek, hamilden tahsili ciyetine gider. Üzerinde anlaşma yapılan döviz kurları, bankadan bankaya değişebilmektedir.¹⁵¹

c. Borcun, neşet ettiği döviz cinsinden başka bir dövizle ödenmesi: Bu işlemin şer'i hükmünü araştırdığımızda, görürüz ki, paranın parayla değiştirilmesi (sarf akdi) hususunda, iki tarafın akit meclisinde, karşılıklı teslim ve tesellümleri (kabz) şarttır. Ancak, kağıt paraların değerleri farklı olduğundan, sayı itibarıyla birinin diğerinden fazla olmasında bir sakınca yoktur. Zimmette sabit bir borç peşin para ile değiştirildiğinde, taraflar aynı ise, caizdir. Bunun gibi, zimmette sabit olan iki borcun, değerleri aynı ise, birbirleriyle takas edilmeleri caizdir. Ayrıca, biri diğerinden fazla olan iki borçtan, az olanı, çok olandan düşürmek suretiyle takas da caizdir.¹⁵²

Buna göre, bir borcun, neşet ettiği döviz cinsinden başka bir döviz cinsi ile ödenmesi, (mesela: dolarla borçlanan kimsenin, borcunu mark ile ödemek istemesi gibi.) İslam Hukukuna göre iki şartla caizdir. Birisi, aralarındaki teslim ve tesellüm (kabz) ün fiilen gerçekleşmesi, diğeri de, iki dövizin, tekabüz zamanındaki değerleri ile hesaplanmasıdır.¹⁵³ Buna delil olarak şu hadis gösterilmiştir. İbn Ömer'in (R), "Ben Baki'de deve satardım. Altınla satar, yerine gümüş para alırdım. Veya gümüş parayla satar, yerine altın para alırdım. Bunu Resulullah'a (S) sordum. Şöyle cevap verdi:" Paralardan birini diğeri yerine kabzettğin zaman, arkadaşından ayrılmadan ve paraların değerleri arasında bir farklılık yoksa, almanda bir sakınca yoktur."¹⁵⁴

d. Kredi kartı ile, altın ve gümüşün satın alınması: Altın ve gümüşün alım satımında, bedellerin derhal kabzedilmesi gerektiği, İslam Hukukunda tartışmasızdır. Ancak, kredi kartı ile altın ve gümüş satın alınmasında, altın ve gümüşü satan tüccar, bedelini daha sonra bankadan alacağı için, tekabüz şartı yerine gelip gelmediği hakkında, görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İslam Hukuku Konseyi, altın ve

151 A.g.e., s. 185.

152 Refik Yunus el-Misri, el-Cami' fi Usuli'r-Riba, s. 145-147.

153 Muhammed Abdulhalim Ömer, a.g.e., s. 177.

154 İbn Mace, Sünen, II, 760, hadis no: 2262.

gümüşün, karşılığı bulunan çekle, akit meclisinde kabzedilmek şartıyla satışının cevazına fetva vermiştir.¹⁵⁵ Bilindiği gibi, kredi kartı ile altın satan tüccarın, bedelini kabzetmesi için iki yol bulunmaktadır. Birisi, fevri kabızdır ki, satış bedeli, elektronik cihazla anında kartı çıkaran bankaya bildirilir ve hemen tüccarın hesabına geçirilir. Bu durumda, mecliste kabz şartının, gerçekleşmiş olmasında şüphe yoktur. Dolayısıyla caizdir. İkinci yol ise, normal prosedür ile, faturanın elden bankaya verilmesidir. Bu durumda da, kredi kartı ile altın alışı, çekle alışına kıyas edilebilir.¹⁵⁶ Kanaatimizce, günümüzde altın ve gümüş genelde para olma özelliğini yitirmiş, süs eşyası ve paraların değerini koruma aracı olarak kullanıldığından mal ve eşya özelliğini kazanmıştır. Dolayısıyla, diğer mallar gibi kredi kartı ile veya vadeli olarak alım satımında bir sakınca olmadığı hükmüne varılabilir.

G. Kredi Kartı Borcunun Başkasına Satılması

Bilindiği gibi, kredi kartı ile satın alınan mal ve hizmetlerin bedelleri, kart hamilinin borcu olarak, kartı çıkaran banka tarafından belirli zamanlarda ödenir. Şu kadar var ki, bazen, ödeme vadesi gelinceye kadar banka, hamilin hesabında bulunan borcunu, tahvile çevirerek, vadesi gelinceye kadar, satışa arz eder ve diğer bankalara satar, bundan kart hamilinin haberi de olmayabilir. İşte bu işleme, "borcun, alacaklıdan başkasına satışı" denir ki, bu, İslam Hukukuna göre caiz değildir.¹⁵⁷ Ancak kanaatimizce, buradaki vebal kart hamiline ait değil, kartı o şekilde kullanan bankaya aittir

155 Bkz. İslam Hukuku Konseyinin, dokuzuncu dönem toplantısında, altın ticaretiyle ilgili olarak aldığı 95/1/ 88 sayılı kararı.

156 Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhî el-Muasıra, s. 186-187.

157 İbn Kudame, el-Muğni, IV, 53 ; Nezih Hammad, Bey'u'l-Kalii bi'l-Kalii fi'l-Fıkhî'l-İslami, Merkezü Ebhasi'l-İktisadi'l-İslami, Camiü'l-Melik Abdilaziz, Cidde, 1986.

H. Kartı Çıkaran Banka Nezdinde Hesap Açmanın Şart Koşulması

Kredi kartı çıkaran bazı bankalar, kendi nezdinde bir hesabın açılmasını ve teminat olarak bir kısım ödeneğin bu hesapta bulundurulmasını, kart hamiline şart koşarlar. İslam Hukukuna göre bu şart meşrudur, rehin nevindendir. Çünkü, alacağın teminat altına alınması, borçlu borcunu ödemediği takdirde, alacağın tamamı veya bir kısmı, ondan ödenmesi için, bir şeyin rehin edilmesinin şart koşulması caizdir. Rehin edilecek şey, borçluya ait bir miktar para da olabilir.¹⁵⁸

I. Kredi Kartı ile Yapılan Satışlarda Fiyat İndirimi veya Artışı

Bazı ticaret merkezleri, kredi kartı ile yaptıkları satışlarda, daha çok müşteri celp etmek için, fiyatlara özel indirim uygularlar. Bu indirim, İslam Hukukuna göre, meşrudur. Çünkü, mal sahibi kendi rızası ile bunu yapmaktadır. Bu nedenle, satış akdinin, yüz dirhemle yapılması ile, yirmi dirhem indirimli veya yirmi dirhem artışla toplam yüz yirmi dirhemle yapılması arasında bir fark yoktur.¹⁵⁹

Bazen de kart hamili, kartla satın aldığı için, piyasa fiyatından daha yüksek bir fiyatla karşılaşır veyahut, ticaret merkezi tarafından ilan edilmiş iskontodan istifade ettirilmez. Çünkü, tüccar, bankaya göndereceği faturadan bankanın keseceği payı, fiyatların üzerine eklemek ister. Kartı çıkaran bankalar, kart hamillerini, bu duruma karşı, normal piyasa fiyatlarından fazla veya iskontolardan mahrumiyeti kabul etmemeleri hususunda zaman zaman ikaz ediyorlar. Bu durumun, İslam Hukuku açısından, satış akdine bir etkisi yoktur. Çünkü, tarafların karşılıklı rızalarıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla akit sahihtir.¹⁶⁰

158 el-Behuti, Şerhu Münteħa'l-İrdat, II, 288-289.

159 Refik Yunus el-Misri, a.g.e., s. 410.

160 Abdussettar Ebu Ğudde, Munakaşatü Mevzui Bitakati'-İ'timan, s. 660.

J. Kredi Kartı ile Yapılan Sigortanın Hükümü

Bazı kredi kartları, özellikle altın kartları, hamillerine hayat ve kaza sigortası gibi imtiyazlar sağlarlar. Bu sigorta miktarlarını, bazen 100 000 Amerikan dolarına kadar ulaşmaktadır, Sigorta meselesi ise, muasır İslam Hukukçuları arasında ihtilaf konusudur. Bazılarına göre, yolculuk kazalarına karşı sigorta, kart hamili için bir ticari sigortadır. Dolayısıyla caiz değildir.¹⁶¹ Ancak, bu sigortanın, tadil edilerek, kâr gayesi güdülmeyen yardımlaşma sigortası olarak tavsif edilebilirse, (sigorta primi, kartın yıllık yenileme ücreti olduğundan, kâr sayılmayabilir) o zaman, muasır İslam hukukçularının çoğuna göre caiz olur.¹⁶²

K. Kredi Kartı Hamiline Banka Tarafından Verilen Ödül ve Hediyelerin Hükümü

Kredi kartı çıkaran bazı bankalar, kart hamili olan müşterilerini, başka müşterileri bulmak için veya borçlarını düzenli olarak zamanında ödemelerini sağlamak gibi hususlara teşvik etmek maksadıyla, onlara bazı ödül ve hediyeleri dağıtmaktadırlar. Bu hediye ve ödüller, akitte şart edilmeksizin, banka tarafından, kredi kartı kullanımını teşvik ve yaygınlaştırmak maksadıyla kendiliğinden veriliyorsa, bir kısım İslam hukukçuları tarafından sakıncasız görülmüştür ki, kanaatimizce de isabetli bir görüştür. Fakat, bu hediye ve ödüller, sözleşmede şart koşulduğu için veriliyorsa, bu şart sebebiyle, sahibine fayda sağlayan karz çeşidine girer. Bunun da hükmü haram olmaktadır.¹⁶³

161 Bkz. Garib el-Cemaî, et-Temin fî'l-Fihî'l-İslami, s. 77.

162 Refik Yunus el-Mısri, Bitakatü'l-İ'timan, s. 411.

163 Hasen el-Cevahiri, Bitakatü'l-İ'timan, s. 630 ; Nevvaf, "et-Tekyifü's-Şer'i li Bitakati'l-İ'timan", Mecelletü'l-Buhusi'l-Fıkhi el-Muasıra, s. 192.

V. Sonuç

Yaptığımız bu araştırma sonucunda aşağıdaki hükümlere varmış bulunuyoruz:

1. Kredi kartı meselesinin, İslam Hukuku açısından karmaşık bir mesele olduğu, çağdaş İslam hukukçularının caiz olup olmadığı hakkında görüş birliğine varmadıkları anlaşılmıştır.

2. Nakit kredi çekme dışında, telefon, şehir içi seyahat, çek, kendi hesabından nakit çekme vb. hizmetlerde kullanılan kartların, kullanılmasında İslam Hukuku açısından bir sakınca yoktur.

3. Kredi kartının, nakit kredi çekmek için kullanılması faizli olduğundan, İslam Hukukuna göre haram olduğu hususu tartışılmaz bir gerçektir.

4. Nakit kredi çekme dışında, mal ve hizmet alımında kullanılan kredi kartları ise, İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olup caiz değildir diyenlerin yanında, cevazına fetva verenler de bulunmaktadır.

5. Mal ve hizmet alımlarında kullanılan kredi kartı münasebetiyle, gerek kartı çıkaran banka ile kart hamili arasında, gerek banka ile tüccar arasında, gerekse de tüccar ile kart hamili arasında meydana gelen ilişki ve akitler, İslam Hukukunca tasvip edilmiş akitler kategorisine sokulmaya çalışılmış, bazen kefalet, bazen vekalet, bazen havale, bazen rehin, bazen de satış ve icare akitleri olarak tavsif edilmiştir. Bazen de, bu akitlerden bir kaçının özelliklerini taşıdığı gerekçesiyle, bu akitlerden mürekkep bir akit olarak nitelendirilmiş ve bu akitlerin hükümlerine tabi tutulmuştur.

6. Kanaatimizce, kredi kartı sistemi, yukarda anlatılan akitlere, bir çok yönden benzemekle beraber, "Bey'u'l-Vefa" ve "Sigorta" gibi yeni¹⁶⁴ ortaya çıkmış müstakil bir sistem olup, klasik akitlerden herhangi birine tam olarak girmemekte, dolayısıyla, bu sisteme de,

164 Yeni ortaya çıkmaktan maksad, İslam Hukukunun, isimli akitler denilen klasik akitlerinden sonra ortaya çıkmasıdır. Mesela: bey'u'l-vefa (dönüşü satış) akdi, yaklaşık olarak hicretin beşinci yılında ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, İslam Hukukunun klasikleşmiş akitleri arasında olmayıp, onlardan sonra çıkmış olduğundan, yeni akitlerden kabul edilmektedir. Sigorta sistemi de on sekizinci asrda ortaya çıkmıştır.

İslam Hukuku kurallarına ve İslam Dininin ruhuna uygun yeni bir hüküm verilmesi gerekmektedir. Bu iş için, İslami kurallar çerçevesinde bir içtihadın yapılması gerekir. Ancak, günümüzde, çeşitli faktörlerden dolayı zihinler karışık, düşünceler fazla net olmadığı için, yapılacak ferdi içtihatların hata ihtimalleri yüksek olduğundan, yeni problemlerin bir içtihad heyeti tarafından çözüme kavuşturulması daha uygundur. Yani, ilmi ile âmil ve ihtisas sahibi bir ulema konseyinin teşkili ve yeni problemlerin bu konseyin içtihadlarıyla çözülmesi gerekmektedir.

7. Kredi kartı kullanımı, günümüzde, " olmazsa olmaz" kabilinden bir zaruret olmamakla beraber, mal ve hizmetlerin alım-satımında, özellikle uzun yolculuklarda, insanlara büyük kolaylıklar sağladığı inkar edilemez. Binaen aleyh, İslam Hukuku açısından, kollektif bir içtihatla, hakkında kesin bir hükme varılıncaya kadar, zaruret olmadıkça kullanılmamasını tavsiye ederiz. Kullanmak isteyenlere de, gerek faizli nakit çekme işlemlerine, gerekse borcun zamanında ödenmemesinden mütevellit gecikme veya ceza faizlerine girmemeleri kaydıyla, "haramdır" demeyeceğiz. Çünkü, kefalet, vekalet, havale ve rehin gibi, akitlere kıyas edilmek suretiyle, Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre fetva verilebilir.

8. Kredi kartı akdinde, anlaşma gereği, borcun ödenmesi için belli bir süre tayin edilmekte, bu süre geçince, belirli meblağlara göre, belirli faiz oranları uygulanacağı, şart koşulmaktadır. Kanaatimizce, bu şartın kredi kartı anlaşmasına konulması, borluyu, borcunu zamanında ödemeye zorlamak için konulmuş bir ihtiyati tedbir mahiyetindedir. Dolayısıyla bu şart fasit bile olsa, borcunu, faiz sınırına girmeden vadesinde ödeyen kart hamilleri için, akdin meşru olmadığına delil olmaz. Çünkü, belediyelerin su hizmetleri teşkilatı, elektrik kurumları ve telekom vb. gibi bazı hizmet kuruluşlarının kanun ve tüzüklerinde de, " borcun, belirlenen sürede ödenmemesi halinde, belli oranlarda gecikme faizi uygulanacağı" şartı bulunmaktadır. Şayet, böyle bir şartı taşıyan, su, elektrik ve telefon abonman akitleri, fasit sayılırsa, dindar vatandaşlar için büyük sıkıntılara yol açacak, su, elektrik ve telefon gibi zaruri ihtiyaç sırasına girmiş bu hizmetlerden istifade etmemelerine sebebiyet verecektir ki, böyle bir durum kimsenin aklından bile geçmemektedir. Dolayısıyla, herkes, bu şarta rağmen, bu hizmetlere abone olmakta ve borçlarını zamanında, cezasız ödemeye gayret etmektedir. Kredi kartı kullanımı da bunlara kıyas edilebilir.

9. Dini vecibelerini yaşamak isteyen Müslümanların da, kredi kartı hizmetlerinden vicdan rahatlığı ile istifade etmeleri için, kredi kartı sisteminin, her türlü faiz ve İslam Hukukuna aykırı şartlardan arındırılarak takdim edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

10. Şayet, borçlu kişi, borcunu, meşru bir mazereti olmadan, vadesinde ödemezse ve enflasyon sebebiyle para değerinin düşmesinden dolayı, alacaklının “alacağı” hasara uğrarsa, meydana gelen hasarın borca ilave edilerek borçludan tahsil edilmesi, İslam Hukukuna gre caiz olup faiz statüsüne girmemektedir.

Bibliyografya

- el-Askalani, Ahmed b. el-Hacer, Buluğu'l-Meram min edilleti'l-Ahkam, Matbaatü'l-İstikame, Mısır, (tarihsiz)
- el-Ani, Muhammed Rıza, "el-Kabz Envauhu ve Ahkamuhu fi'l-Fıkhı'l-İslami", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 6, Riyad, 1410.
- Avd, Ali Cemalüddin, Ameliyatü'l-Bunuk mine'l-Vicheti'l Kanuniyye, Darü'n-Nahdati'l-Arabiyye, Kahire, 1981.
- el-Ayni, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, el-Binaye fi şerhi'l-Hidaye, Tashih: el-Mevla Muhammed Ömer, eş-Şehir bi Nasiri'l-İslam er-Rafuri, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1401.
- Batubare, Nevvaf Abdullah Ahmed, "et-Tekyifu's-Şer'î li Bitakati'l-İ'timan", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 37, Riyad 1998.
- Bedevisi, Ahmed Zeki, Mu'cemü'l-Mustalahati't-Ticariyye et-Teavuniyye, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 1984.
- el-Berlesî, Şihabüddin Ahmed, Haşîye ala şerhi'l-Mahalli li'l-Minhac, Daru'l-Fikr, et-tab'atü'r-Rabia, Beyrut, (tarihsiz)
- el-Bağdadi, Kadı Abduvahhab, el-Maune ala Mezhebi Alimi'l-Medine el-İmam Malik b. Enes, tahkik: Haşim Abdulhak, el-Mektebetü't-Ticariyye, Mekke, 1415.
- el-Behuti, Mansur, er-Revdü'r-Rebi', Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, (tarihsiz)
-, Şerhu Münteha'l-İradat, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine, (tarihsiz)
-, Keşşafü'l-Kına' an metni'l-İkna', Daru'l-Fikr, Beyrut, 1982.
- el-Cemal, Garib, et-Te'min fi's-Şer'iati'l-İslamiyye ve'l-Kanun, Daru's-Şuruk, Cidde, 1977.
- el-Cevahiri, Hasan, "Bitakatü'l-İ'timan", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 8, Riyad, 1415.
- ed-Dusuki, Muhammed b. Arefe, Haşiyetün ala Şerhi'l-Kebir, Darü'l-Fikir, Beyrut, (tarihsiz)

- Ebu Zeyd, Bekir b. Abdilllah, Bitakatü'l-İ'timan Hakikatühu'l-Benkiye et-Ticariye ve Ahkamuha's-Şer'iye, Müessesetü'r-Risale, Amman, 1416 .
- Ebu Süleyman, Abdulvahab b. İbrahim, Bitakatü'l-Muamelati'l-Maliye, Mekke, 1417/1996.
- Beytü't-Temvil, el-Kuveyti, et-Tekyifü's-Şer'iyye li'l-Bitakati'l-İ'timani'l-Masrafiye, İslami İktisad dizisi, Kuveyt.
- Ebu Ğudde, Abdüssettar, Buhus fi'l-Muamelat ve'l-Esalibi'l-Masrafiye el-İslamiyye, Kuveyt, 1993.
-, "Bitakatü'l-İ'timan ve tekyifuha's-Şer'i", İslami İktisad Dergisi, yıl 1412, sayı 129.
- The Consise Oxford Dictionary, Eighth Edition U.S.A., 1990.
- es-Sicistani el-Ezdi, Ebu Davud Süleyman, Sünenü Ebi Davud, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1401/1981.
- el-Faki, Muhammed Ali Osman, Fıkhu'l-Muamelat - Dirasetü Mukarine, Daru'l-Merih, Riyad, 1406 .
- el-Firuzabadi, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, el-Kamusu'l-Muhit, el-Müessesetü'l-Arabiyye, Beyrut, (tarihsiz)
- Ğattas, Nebih, Mu'cemü Müstalahati'l-İktisadi Ve'l-Mal ve İdareti'l-Amal, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1980.
- el-Haskefi, Muhammed Alaüddin, Şerhu Dürri'l-Muhtar, Matbaatü Sabih ve evladihi, Mısır, (tarihsiz)
- el-Hattab, Ebu Abdilllah Ömer b. Muhammed, Mevahibü'l-Celil Şerhu Muhtarati'l-Halil, Matbaatü's-Seade, 1329.
- Hammad, Nezih Kemal, Bey'u'l-Kâlii bi'l-Kâlii fi'l-Fıkhı'l-İslami, Merkezü Ebhasi'l-İktisadi'l-İslami, Camiatü'l-Melik Abdil-aziz, cidde, 1986.
-, Dirasat fi usuli'l-Müdayene fi'l-Fıkhı'l-İslami, Daru'l-Faruk, Taif, 1411.
- Hammad, Sami, Tatviru'l-Amali'l-Masrafiye bi ma yettefiku mea's-Şeriatı'l-İslamiyye, Matbaatü's-Şark, Amman, 1402.
- el-Huraşi, Haşiyetü'l-Huraşi, ala Muhtasari Halil, Daru Sadır, Beyrut, (tarihsiz)
- İbnü'l-Hümmam es-Sivasi, Kemal, Fethu'l-Kadir, Matbaatü'l-Halebi, Kahire, 1389.

- İbn Şaş, Celalüddin Abdullah, el-Cevahirü's-Semine fi mezhebi Alimi ehli'l-Medine, tahkik, Muhammed Ebu'l-Ecfan ve Abdulhafız Mansur, Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut, 1415.
- İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed, el-Muğni, Daru kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1973.
- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini, Sünenü ibn Mace, tahkik, Muhammed Fuad Abdalbaki, Daru ihyai'l-Küttübi'l-Arabi, Mısır. (tarihsiz)
- İbn Müflih, Ebu İshak Bürhanüddin İbrahim, el-Mübdî' fi Şerhi'l-Mukni', el-Mektebetü'l-İslamiye, Dimeşk, 1394.
- Mecma'ul-Fıkhî'l-İslami, "el-Munakaşatü havle Bitakati'l-İ'timan", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 7, Riyad, 1412.
- Karadağı, Ali Muhyiddin, "el-Kabzu suveruhu ve ahkamuh", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 6, Riyad, 1410.
- el-Kari, Muhammed Ali, "el-Esvaku'l-Maliye", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 6, Riyad, 1410.
-, "Bitakatü'l-İ'timan", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 7, Riyad, 1992.
- el-Mısri, Refik Yunus, el-Cami' fi uslubi'r-Riba, et-Tab'atü'l-Ula, Matbaatü'l-Kalem, Dimeşk, 1413.
- el-Mağribi, el-Hattab Ebu Abdillâh, Mevahibü'l-Celil, Matbaatü'n-Necah, et-Tab'atü'l-Ula, Libya, 1398.
- el-Mukbil, Talib Kaid, el-Vekaletü fi'l-Fıkhî'l-İslami, et-Tab'atü'l-Ula, Daru'l-Liva, Riyad, 1403/1983.
- el-Meni', Abdullah b. Süleyman, Ahkamu Bey'i'd-Deyn, İslami Araştırmalar Enstitüsü'nün organizesiyle 4.9.1417'de İslam Kalkınma Bankası'nda (Cidde) verilen konferans.
- en-Nisaburi, Müslim b Haccac, Sahihu Müslim, Çağrı Yay., İstanbul, 1401/1981.
- el-Osmani, Muhammed Takıyüddin, "Münakaşatü Mecmai'l-Fıkhî'l-İslami havle Bitakati'l-İ'timan", İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 7, Riyad, 1412.
- Ömer, Muhammed Abdulhalim, el-İtarü's-Şer'iyü ve'l-Muhasibi li Bitakati'l-İ'timan, (Aynü's-Şems Üniversitesi Ticaret Fakültesinin çıkardığı İktisadî, İdari, İlmi Dergi, sayı 2, Mısır, 1992.

- er-Remli, Şemsüddin Muhammed, Nihayetü'l-Muhtac ila şerhi'l-Minhac, Matbaatü Mustafa'l-Babi, Mısır, (tarihsiz)
- Sabık, Seyyid, Fikhü's-Sünne, Daru'l-Feth, Kahire, 1411/1991.
- Said, Hasen, Bitakatü'l-İ'timan intacuha ve Keyfiyetü te'miniha, ("Çek ve Dövizlerin Korunması" hakkında Araştırmalar Merkezi'nde verilmiş bir konferans) Kahire, 1993.
- es-Selami, Muhammed Muhtar, "Mevzuu Bitakati'l-İ'timan, İslam Hukuku Konseyi Dergisi, sayı 7, Riyad, 1412/1992.
- es-San'ani, Muhammed b. İsmail, Sübülü's-Selam şerhu Buluği'l-Meram, Darü'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1405/1985.
- es-Serahsi, Şemsüddin, el-Mebsut, Daru'l-Marife, Beyrut, 1389/1970.
- eş-Şafii, Ebu Abdillan Muhammed b. İdris, el-Ümm, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1410/1990.
- eş-Şafii, Muhammed Zeki, Mukaddimetün fi'n-Nukudi ve'l-Bunuk, Daru'n-Nuhdati'l-Arabiye, Kahire, 1981.
- eş-Şirbini, Muhammed el-Hatib, Muğni'l-Muhtac, Matbaatü'l-İstikame, Kahire, 1955.
- eş-Şatibi, İbrahim b. Musa, el-Muvafakat, Daru'l-Marife, Beyrut, 1975.
- ez-Zuhayli, Mustafa Ahmed, el-Medhalü'l-Fikhiyü'l-Amm, Darul'l-Fikir, Metabiu elifba, Dimeşk, 1387/1968.
- ez-Zeyni, Abdulvahab, el-İ'lam fi hidmeti'd-Devleti li'l-İ'tamani'l-İslami, Mektebetü'l-Harici, Riyad, 1984.